

Pobresa infantil a Barcelona en l'escenari post-crisi

Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona

Pobresa infantil a la ciutat de Barcelona

Equip investigador:

Sergio Porcel i Fernando Antón

Equip estadístic

Irene Cruz, Manel Pons i Maria Pruna

Bellaterra, desembre 2017

Índex

Introducció	4
1. Vulnerabilitat econòmica i infants després de la crisi.....	6
1.1. L'evolució del risc de pobresa entre la població menor d'edat	7
1.2. Què explica la reducció de la pobresa infantil?.....	12
1.2.1. La centralitat de les rendes del treball.....	13
1.2.2. El paper de les transferències socials en la reducció de la pobresa infantil.....	16
1.2.3. La transformació de la composició social dels residents de Barcelona.....	18
2. La pobresa infantil en el context metropolità de Barcelona	21
3. La manca forçada de béns bàsics: privació material a la infància.....	31
4. La relació entre la situació residencial i la pobresa infantil	35
4.1. El règim de tinença de l'habitatge principal.....	37
4.2. Les despeses de l'habitatge i el seu impacte en la renda familiar	40
5. La perspectiva multidimensional de la pobresa en el cas dels infants	43
6. Conclusions	46
7. Bibliografia.....	47
8. Annex metodològic.....	49

Introducció

Les polítiques d'atenció a la infància han cobrat especial rellevància els darrers anys degut al fort impacte que ha tingut la Gran Recessió econòmica sobre les famílies amb infants a bona part de les societats occidentals, però especialment a Espanya i també a Catalunya. En aquest sentit, diferents informes de caràcter internacional han subratllat la importància de la inversió social durant els primers anys de vida (Comisión Europea, 2013; UNICEF, 2014), no només en termes de benestar i desenvolupament cognitiu i emocional dels infants, sinó també com a factor essencial de cohesió social a llarg termini. En aquest sentit, hi ha dos elements que esdevenen objectius fonamentals i inexcusables en les agendes socials actuals. Per una banda, garantir uns ingressos mínims a tots els infants —equitat vertical— i, per altra banda, assegurar que les famílies amb o sense fills/es d'un mateix nivell de renda gaudeixin de condicions de vida similars —equitat horitzontal—, és a dir, que tenir fills/es no penalitzi.

En el cas concret de la ciutat de Barcelona, la recent crisi també posà de manifest la vulnerabilitat econòmica dels infants. L'any 2011, es va constatar que la població menor de 16 anys, es va situar en una posició de risc de pobresa superior a la de la resta de la població. La pèrdua massiva de rendes del treball de progenitors, la insuficiència de la resposta del sistema de protecció social —especialment deficitari en polítiques d'ajuda a les famílies— i les elevades despeses destinades a l'accés i al manteniment de l'habitatge per part de les famílies, van aparèixer llavors com les causes principals de que pràcticament 3 de cada 10 infants a la ciutat es trobessin en risc de pobresa o exclusió social l'any 2011 (Porcel *et al.*, 2013).

L'any 2014, però, després de 7 anys d'intensa crisi econòmica, es va produir un punt d'inflexió. El PIB català començà a créixer i la taxa d'atur a Catalunya inicià una reducció significativa i sostinguda en el temps, passant entre 2013 i 2016 del 23,1% al 15,7%. Això ha fet reduir lleugerament la desigualtat social a Catalunya, així com la població en risc de pobresa (moderada), tot i que aquests dos fenòmens encara es troben a nivells superiors dels que es registraven just abans de la crisi¹ (Navarro-Varas *et al.*, en premsa).

¹ Segons dades de l'Enquesta de condicions de vida, a Catalunya l'índex de Gini ha passat del 33,0 al 31,4 entre 2014 i 2016, mentre que l'any 2008 registrava un 29,4. Per altra banda, en nombres absoluts la població en risc de pobresa també s'ha reduït entre 2014 i 2016 a Catalunya, passant de 1.463,1 milers de persones a 1.405,9 milers de persones. Al 2008, aquesta xifra no arribava a les 130.000 persones.

En el cas del municipi de Barcelona, la reactivació econòmica sembla que es produeix un any abans. Si es té en compte només la desocupació, el pic més alt de la taxa d'atur es va produir a la capital l'any 2012 i va arribar al 18,0%, 5 punts percentuals menys respecte el pitjor registre de Catalunya, i l'any 2016 se situa en el 12,5%. Per tant, per una banda, aquestes dades mostren que el municipi de Barcelona ha estat més resilient davant la recessió econòmica que el conjunt del territori català i, per altra banda, totes aquestes informacions indiquen també símptomes inequívocs de recuperació econòmica, tot i que queda per veure si aquesta recuperació econòmica està arribant al conjunt de la població o si, en canvi, està intensificant la pobresa encara més en alguns sectors.

L'objectiu principal d'aquest estudi és oferir una anàlisi actualitzada de la pobresa infantil a la ciutat de Barcelona, precisament en el context d'aquest nou escenari post-crisi. El document que es presenta s'estructura de la següent manera: al primer dels capítols s'aborda la pobresa monetària dels infants a la ciutat en clau evolutiva, tot mirant de posar sobre la taula alguns elements que poden explicar perquè s'ha reduït aquest fenomen durant els darrers anys. Al segon capítol es posa més l'èmfasi en l'aspecte territorial, analitzant les desigualtats en la vulnerabilitat econòmica dels infants en el context metropolità. Posteriorment, s'analitza la privació material i els efectes del cost de l'habitatge com a principal dispendi de les economies familiars sobre el seu benestar material. El darrer dels apartats es dedica a presentar els resultats de la taxa AROPE com a indicador multidimensional de pobresa. I finalment, es conclou l'estudi subratllant els resultats essencials. L'*Enquesta de condicions de vida* de l'any 2016 (INE i Idescat) constitueix la principal font de dades per a dur a terme aquest estudi. A l'annex metodològic es detallen alguns aspectes rellevants d'aquesta operació estadística, així com els conceptes bàsics emprats.

1. Vulnerabilitat econòmica i infants després de la crisi

Com s'acaba d'assenyalar, l'evolució positiva de les principals macromagnituds econòmiques ençà finals de l'any 2014, especialment a Barcelona, constitueix *a priori* un escenari favorable vers la reducció de la pobresa monetària a la ciutat. No obstant, tal i com recorda l'economista Luís Ayala (2017:2), “*una marea alta (...) no hace navegar todos los botes*”, per tant, resulta imprescindible analitzar i conèixer ben bé com s'està configurant aquest escenari post-crisi des del punt de vista de la cohesió social. Aquest és l'objectiu principal d'aquest informe, concretament analitzar l'estat actual de la pobresa infantil al municipi de Barcelona. No obstant això, mesurar l'evolució d'aquest fenomen a partir de les fonts de dades oficials i de manera circumscrita a la ciutat no és fàcil². Actualment, aquesta anàlisi només és possible fer-la pels anys 2011 i 2016 a través de dades de dues enquestes diferents, tot i que harmonitzades metodològicament: l'*Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011* (ECVHP 2011) i l'*Enquesta de condicions de vida, 2016* (ECV 2016). El principal problema, però, és que la informació de renda que aporten aquestes dues enquestes no és estrictament comparable. La construcció de la variable renda a l'ECVHP 2011 es va realitzar seguint el mateix mètode que implementava l'INE en l'ECV en aquell moment (2011), però aquest mètode va canviar dos anys més tard (2013) quan l'INE va començar a introduir informació provinent de registres administratius en aquest procediment estadístic³. Això fa que, precisament els mètodes d'estimació de renda de l'ECVHP 2011 i de l'ECV 2016 siguin diferents. Segons les proves i les anàlisis realitzades per l'IERMB, aquest canvi metodològic es tradueix en alteracions de rang importants en l'estimació de renda, però, en canvi, no afecta de manera tant rellevant a la distribució de la variable⁴.

Malgrat aquestes limitacions, no s'ha volgut deixar aquesta primera part de l'informe sense algunes anàlisis evolutives sobre la pobresa infantil. Aquesta qüestió s'ha

² Les enquestes de condicions de vida constitueixen la font de dades idònia per mesurar la pobresa infantil a partir de la renda familiar. Al municipi de Barcelona l'enquesta de condicions de vida de referència ha estat des dels anys 80 fins al 2011, l'*Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població* (ECVHP), també coneguda en els seus orígens com l'*Enquesta Metropolitana*. No obstant, fins l'edició de 2006 la mostra d'aquesta enquesta cobria només la població de 16 anys i més (i abans del 2006 la població de 18 anys i més), per tant, no feia possible analitzar els ingressos disponibles per part dels infants. Aquest dèficit es va corregir amb els canvis metodològics que es van introduir a l'edició 2011, quan es va harmonitzar aquesta operació estadística amb l'*Enquesta de condicions de vida* (ECV) realitzada per l'INE des de 2004. Al 2016 l'ECVHP ha estat substituïda per l'ECV, amb una ampliació de mostra per Catalunya i l'àmbit metropolità de Barcelona on col·laboren l'Idescat i l'IERMB, que permet disposar de mostra estadísticament significativa pel municipi de Barcelona. El problema ara, però, és que l'any 2013 l'INE va introduir canvis en el mètode d'estimació de la renda familiar en l'ECV, la qual cosa dificulta la comparació amb els resultats de les edicions anteriors, com és el cas de l'ECVHP 2011. Més informació a: <https://iermb.uab.cat/ca/enquestes/cohesio-social-i-urbana>.

³ Les dades de l'ECVHP 2011 és comparable amb les edicions de l'ECV anteriors al 2013 (base 2004).

⁴ De fet, l'INE marca ruptura de sèrie de l'ECV per aquesta qüestió, tot i que Eurostat manté la sèrie en els indicadors relatius (com, per exemple, la taxa de risc de pobresa). En general, en aquest informe s'adoptarà el criteri Eurostat.

considerat ineludible, donada la importància que té actualment conèixer com està evolucionant la pobresa infantil després dels pitjors anys de crisi. Tanmateix, això implica que la interpretació dels resultats que s'exposaran a continuació ha de ser curosa pels problemes assenyalats anteriorment. Aquests resultats són sobretot útils per obtenir pistes de quines tendències s'estan produint, però no ofereixen tanta fiabilitat com per mesurar amb molta exactitud la magnitud dels canvis registrats.

1.1. L'evolució del risc de pobresa entre la població menor d'edat

Partint d'aquestes premisses, els resultats que es recullen al gràfic 1.1 mostren com, entre 2011 i 2016, la població menor de 18 anys en risc de pobresa ha disminuït considerablement a Barcelona, passant del 30,7% al 15,0%⁵. Aquesta reducció és molt més intensa que la que es produeix en el conjunt de l'àrea metropolitana de Barcelona, on també es registra una reducció a partir de les mateixes fonts, però més moderada (del 23,0% al 19,2%). A Catalunya, que és l'àmbit territorial pel qual es disposa d'informació estrictament comparable per un període de temps més ampli, també es pot observar que s'ha reduït lleugerament la pobresa infantil durant els darrers anys (del 27,6% en 2013 al 25,0% en 2016), tot i que encara se situa a un nivell superior que a l'inici de la crisi (24,2%).

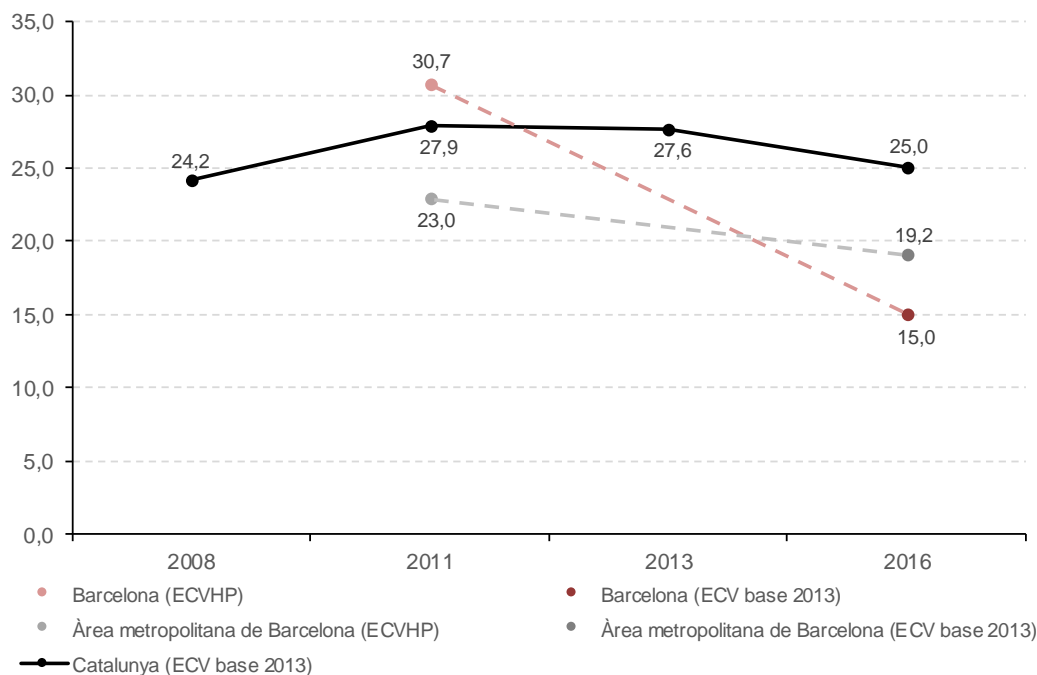
Per tant, més enllà dels números exposats, tot indica que l'escenari post-crisi ve marcat per una reducció del risc de pobresa de la població menor de 18 anys, especialment a Barcelona, on la reducció sembla que ha estat particularment intensa. L'any 2016 s'estima que hi ha aproximadament uns 38.000 menors d'edat en risc de pobresa a Barcelona, mentre que l'any 2011, en ple context de crisi, aquesta xifra es disparava als 71.000 individus (gràfic 1.2). Però, a més, s'ha d'afegir que, segons la informació disponible, la reducció de la pobresa infantil a Barcelona no s'ha produït tant sols en el risc de pobresa moderada, sinó que també s'ha reduït significativament la població menor de 18 anys en risc de pobresa severa⁶ (del 9,6% al 4,4%) i extrema⁷ (del 7,3% a l'1,8%).

⁵ En el cas de Barcelona, el llindar de risc de pobresa s'estableix l'any 2016 en 12.199,4 €/anuals per una llar unipersonal.

⁶ L'any 2016, el llindar de risc de pobresa severa (40% de la mediana de la distribució de la renda a Barcelona) és per una llar unipersonal de 8.132,9 €/anuals.

⁷ L'any 2016, el llindar de risc de pobresa extrema (30% de la mediana de la distribució de la renda a Barcelona) és per una llar unipersonal de 6.099,7 €/anuals.

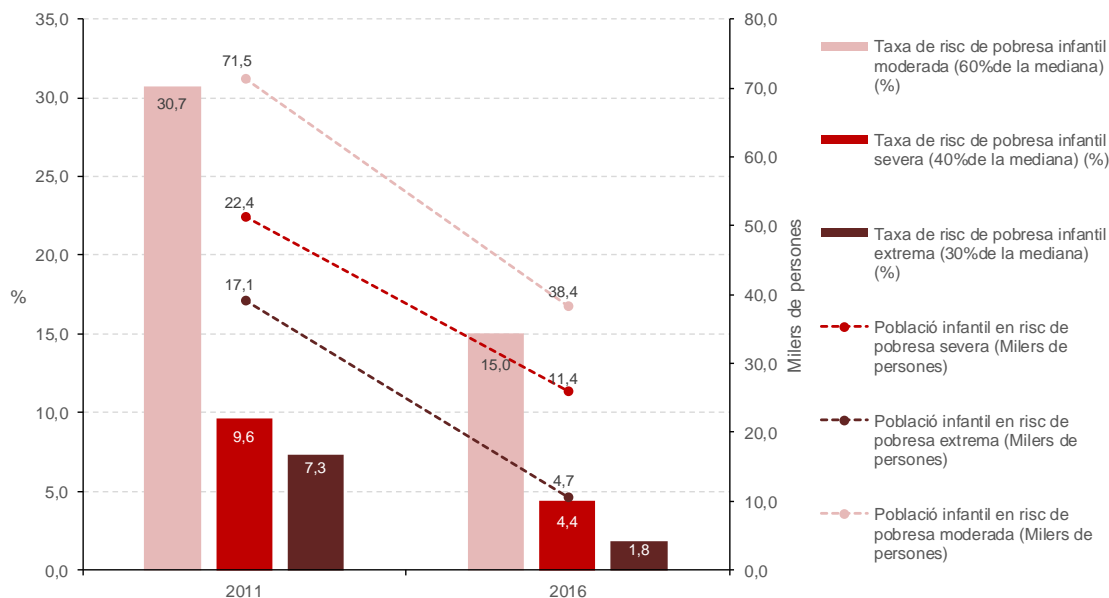
Gràfic 1.1. Taxa de risc de pobresa (% població menor de 18 anys). Barcelona, àrea metropolitana de Barcelona i Catalunya, 2011-2016/2008-2016

Nota: la taxa de risc de pobresa s'ha calculat en aquest gràfic respecte el llindar de risc de pobresa propi de cada territori (Barcelona, àrea metropolitana de Barcelona, Catalunya).

Font: INE, Enquesta de condicions de vida, 2008-2016; Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

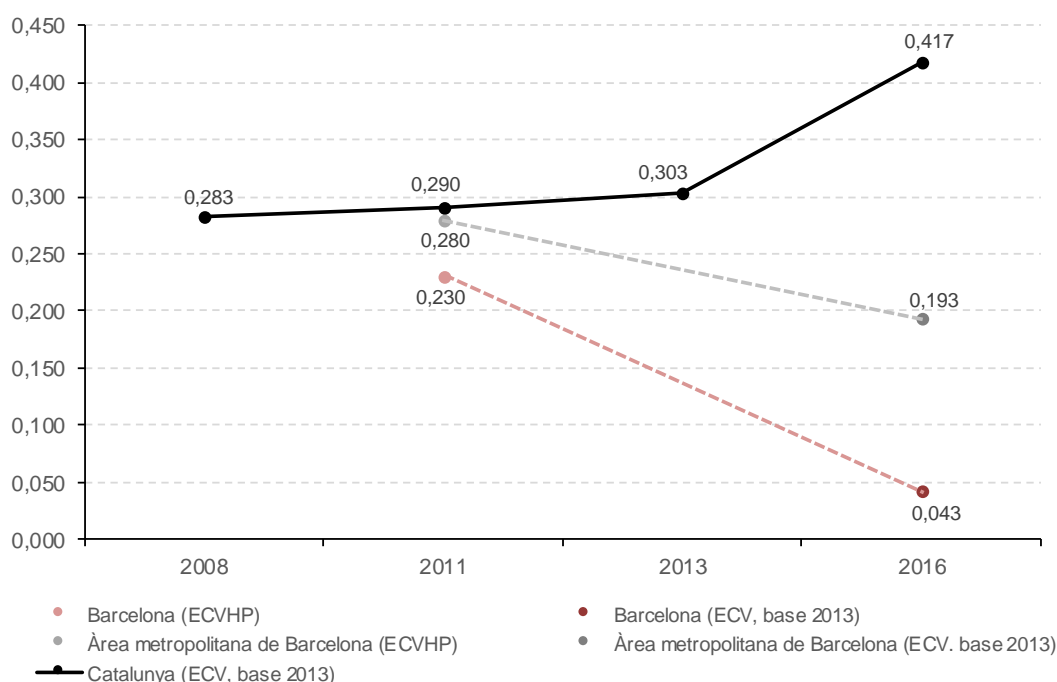
Gràfic 1.2. Taxa de risc de pobresa moderada, severa i extrema (població menor de 18 anys). Barcelona, 2011-2016

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

Aquesta reducció de la intensitat de la pobresa infantil és un altre dels trets que diferencien la situació post-crisi que presenta Barcelona, respecte la del conjunt de Catalunya. L'indicador de la intensitat de la pobresa (gràfic 1.3), precisament reflecteix això, ja que mesura “com de pobres són els pobres”. És a dir, quina és la distància que separa la població en risc de pobresa del límit que, en termes econòmics, marca la divisió entre ser o no ser pobre (llindar de risc de pobresa). D'acord amb aquest indicador, entre 2011 i 2016, la intensitat del risc de pobresa de la població menor de 18 anys a Barcelona ha passat del 0,230 al 0,043. Aquesta reducció és molt rellevant, especialment si es té en compte que el “0” es correspon amb la mínima intensitat de risc de pobresa possible. Al conjunt de l'àrea metropolitana de Barcelona la intensitat també s'ha reduït (del 0,280 al 0,193), mentre que a Catalunya l'efecte és tot el contrari. A l'àmbit català entre 2013 i 2016, la intensitat de risc de pobresa entre la població menor de 18 anys ha augmentat del 0,303 al 0,417.

Gràfic 1.3. Intensitat de risc de pobresa (població menor de 18 anys). Barcelona, 2011-2016

Nota: La intensitat de risc de pobresa és la diferència entre el llindar de risc de pobresa i la mediana dels ingressos de la població en risc de pobresa dividida pel llindar de risc de pobresa. El llindar de risc de pobresa utilitzat en el càlcul d'aquest indicador pels diferents àmbits territorials és el propi de cada territori (Barcelona, àrea metropolitana de Barcelona, Catalunya).

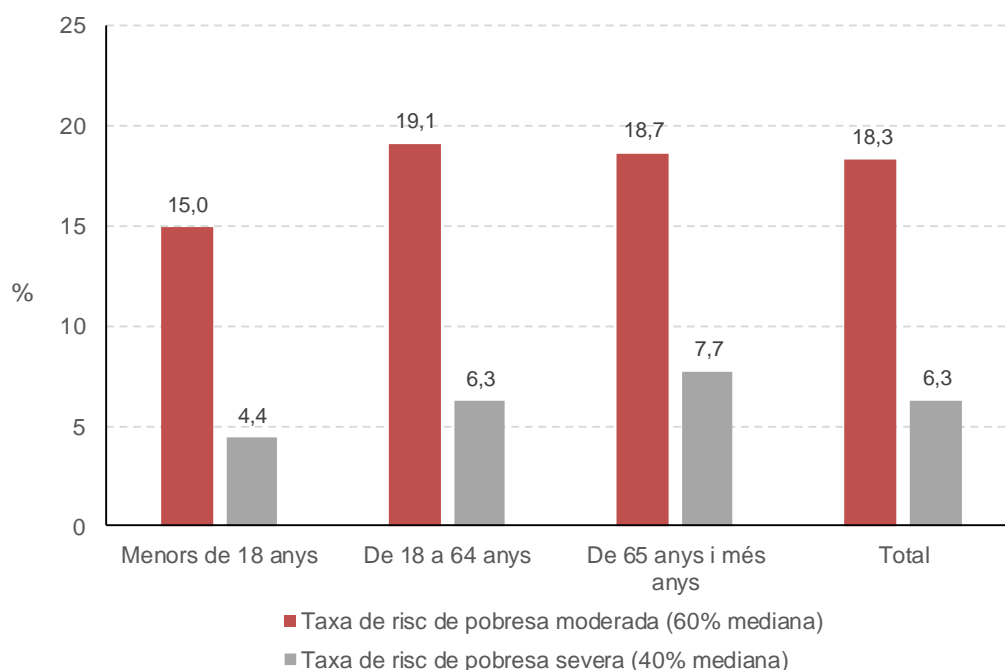
Font: INE, Enquesta de condicions de vida, 2008-2016; Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

En definitiva, segons les dades que s'han vist fins ara, el contrast de la pobresa infantil entre el municipi de Barcelona i Catalunya és molt rellevant. Si bé a Barcelona

durant els darrers anys s'ha reduït el fenomen i la seva intensitat, a Catalunya, en canvi, s'ha reduït lleugerament el fenomen (afecta a menys població), però en canvi, la intensitat ha augmentat (els infants en risc de pobresa són més pobres que abans). Això és important tenir-lo present en termes de disseny de polítiques públiques, atès que, en un context de recursos limitats, programes per exemple adreçats específicament als infants més vulnerables poden no reduir la població en risc de pobresa monetària, però sí alleugerir la seva intensitat. És el cas, per exemple, del *Fons Extraordinari d'ajuts d'emergència social per a infants de 0 a 16* de l'Ajuntament de Barcelona. Aquesta mesura, que consisteix en una prestació de 100€ mensuals per cada infant d'entre 0 i 16 anys que es trobi en situació de risc social, es va començar a aplicar l'any 2015 i segurament és una de les claus de la considerable reducció de la intensitat de la pobresa infantil que s'ha produït a Barcelona els darrers anys (Blasco i Todeschini, 2017).

Un altre canvi important que s'ha d'assenyalar respecte la pobresa infantil a Barcelona és que els infants han deixat de constituir el col·lectiu econòmicament més vulnerable de la ciutat, una situació a la que s'havia arribat durant els anys més greus de la recent crisi econòmica (Porcel *et al.*, 2013) (gràfic 1.4). L'any 2016, però, el segment de població més afectat pel risc de pobresa a Barcelona són els adults d'entre 18 i 64 anys (19,1%) i la població de 65 anys i més (18,7%), tots dos grups pràcticament al mateix nivell. La gent gran, per tant, torna a ser un dels col·lectius més vulnerables, com ho havia estat abans de la crisi. De fet, actualment, són ja els que es veuen afectats en major proporció pel risc de pobresa severa, 7,7%. Això s'explica principalment pel pes que té a Espanya, i també a Catalunya, el mercat de treball com a regulador de les desigualtats i de la pobresa (Ayala, 2016; Navarro-Varas *et al.*, en premsa). La gran destrucció d'ocupació que es va produir com a conseqüència de la crisi va tenir sobretot efectes entre la població activa (i per tant també entre els infants), mentre que la població jubilada va conservar el seu nivell d'ingressos gràcies a l'estabilitat que han mantingut les pensions de jubilació durant el període de recessió (Sarasa *et al.*, 2013). La disminució del nivell de renda general derivada de la disminució de rendes del treball va afavorir llavors la posició relativa de la població de 65 anys i més, reduint el seu risc de pobresa. En canvi, seguint la mateixa lògica, actualment la reactivació econòmica i la creació d'ocupació estaria tornant a capgirar la situació (Navarro-Varas *et al.*, en premsa).

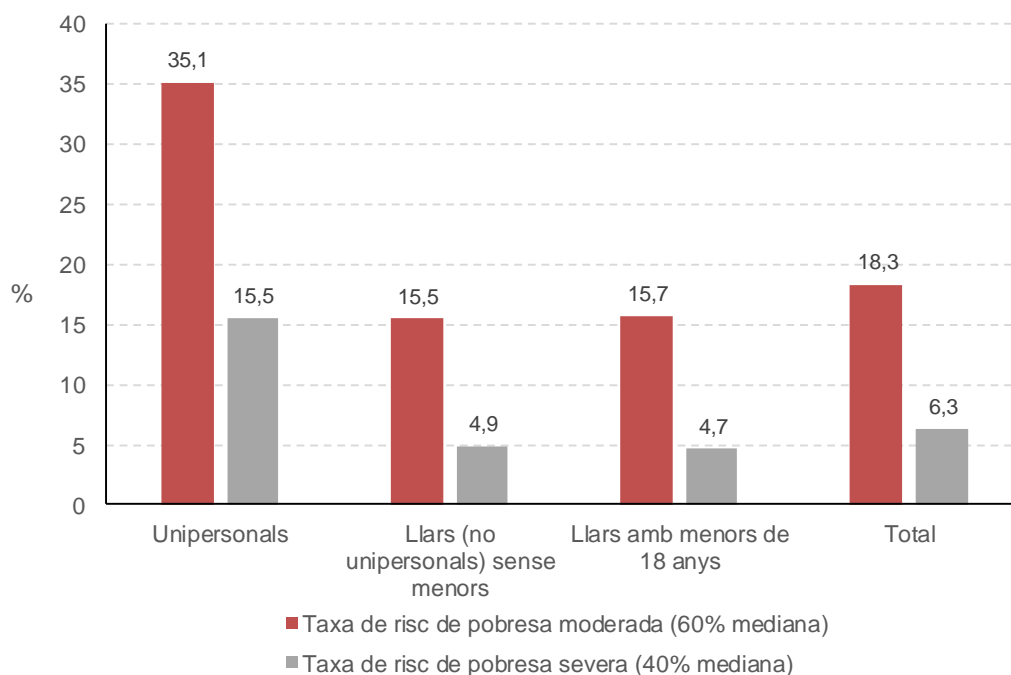
**Gràfic 1.4. Taxa de risc de pobresa moderada i severa segons edat (total població).
Barcelona, 2016**

Font: INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

Segons el tipus de llar (gràfic 1.5), la població que viu sola (llars unipersonals) és la que registra les taxes de risc de pobresa moderada i severa més elevades l'any 2016 (35,1% i 15,5%, respectivament). En canvi, no es detecten hi ha diferències significatives entre la població que viu a llars (no unipersonals) sense menors i la que viu a llars amb menors. El 15,5% dels primers pateixen risc de pobresa moderada, per un 15,7% en el cas dels segons, mentre que les taxes de risc de pobresa severa se situen en el 4,9% i en el 4,7%, respectivament. Aquesta millora notable que es produeix en aquests darrers anys en la disponibilitat de renda dels infants o de la població que viu a llars amb infants a Barcelona es reflecteix evidentment també si s'analitza la mitjana d'ingressos de la població segons el tipus de llar on viu (taula 1.6). De fet, l'any 2016 la població que viu a llars amb infants registra la mitjana d'ingressos equivalents més elevada de la ciutat (24.110,5 €/anuals), situant-se fins i tot per sobre de la mitjana del conjunt de la població que resideix al municipi (22.897,5 €/anuals).

Gràfic 1.5. Taxa de risc de pobresa moderada i severa segons tipus de llar on viu la població (total població). Barcelona, 2016

Font: INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

Taula 1.6. Renda mitjana i mediana neta anual per unitat de consum segons tipus de llar on viu la població (total població). Barcelona, 2016

	Mitjana (€/anuals)	Mediana (€/anuals)
Unipersonals <65 anys	19.195,4	12.688,3
Unipersonals + 65 anys	19.347,3	14.861,6
Llars (no unipersonals) sense menors de 18 anys	22.984,1	19.985,8
Llars amb menors de 18 anys	24.110,5	22.723,8
Total	22.897,5	20.332,3

Font: INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

Però, què explica aquest canvi tan important en el nivell d'ingressos de les llars amb infants? Es tracta únicament d'un efecte de la sortida de la crisi i de la disminució de l'atur o hi ha d'altres factors que també han contribuït en aquest sentit? Aquestes qüestions són les que es tracten el següent apartat.

1.2. Què explica la reducció de la pobresa infantil?

Com ja s'ha apuntat anteriorment, una de les aportacions rellevants que s'extreu de les darreres recerques que s'han realitzat sobre l'impacte social de la gran crisi econòmica a Espanya i a Catalunya és la centralitat que adopta el mercat de treball com a principal regulador de la desigualtat socioeconòmica i de la pobresa, tot davant d'un sistema de

protecció social que ha jugat un paper més aviat residual (Ayala, 2016; Navarro-Varas *et al.*, en premsa). A més, respecte el sistema de protecció social, cal afegir que la lògica contributiva que caracteritza el seu disseny —especialment, en el cas de dos de les prestacions socials més importants en termes de quantia econòmica com són les de desocupació i les de jubilació—, juntament amb la feblesa històrica de la vessant assistencial, fan que es traslladin a l'àmbit de la protecció social gran part de les desigualtats que es generen a l'àmbit laboral. En el context d'aquest informe també és necessari destacar la deficient protecció a la infància prevista, en general, a l'Estat del benestar espanyol i català (Flaquer *et al.*, 2006; ; Marí-Klose i Marí-Klose, 2012; Síndic de Greuges de Catalunya, 2012; Fernández *et al.* 2015; Ayllón, 2017). Aquests dèficits es manifesten en dos sentits. D'una banda, en què la reducció d'infants en risc de pobresa a través de transferències socials és molt menor que a la gran part dels països de la Unió Europea i, per altra banda, en què els infants constitueixen el segment de població sobre el qual les transferències socials tenen un menor efecte protector.

Però més enllà del mercat de treball i de l'Estat del benestar, hi ha d'altres elements que cal considerar per tal d'entendre l'evolució de la pobresa infantil, com ara la manera en què s'organitza la relació amb l'activitat dels progenitors a les llars amb infants o també els propis canvis que s'estan produint en la pròpia composició social dels residents a Barcelona, la qual cosa obliga a establir també una mirada metropolitana del fenomen estudiat per acabar d'entendre bé el que està passant.

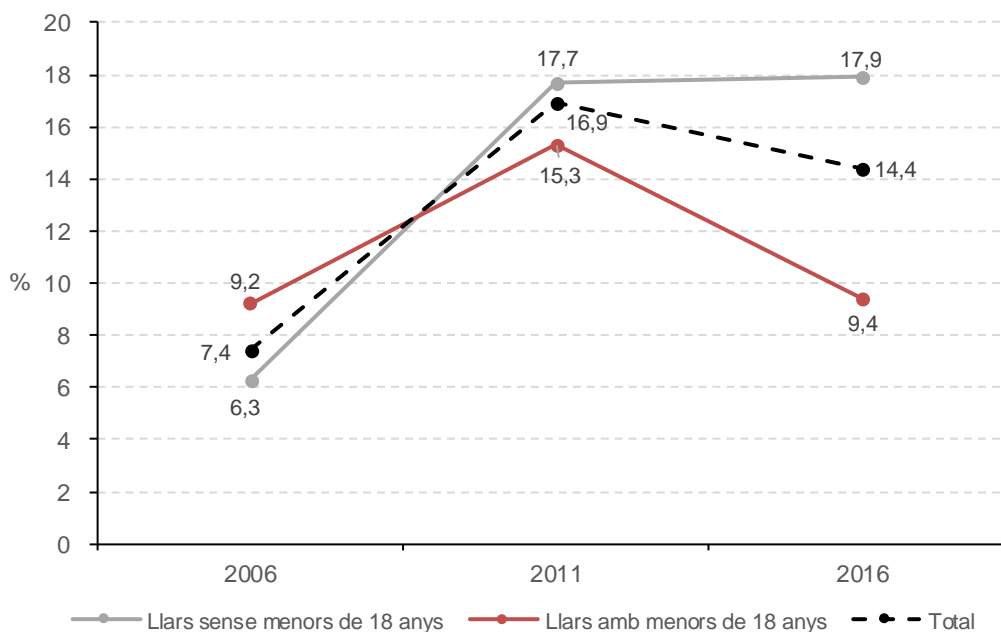
1.2.1. La centralitat de les rendes del treball

Tal com s'ha assenyalat a la introducció d'aquest informe, Barcelona ha tingut un comportament més resilient envers la crisi que el conjunt de Catalunya, si més no en termes d'ocupació. D'una banda, l'increment de l'atur va ser menor entre els residents a la capital durant el període recessiu i, a més, d'altra banda, l'inici de la recuperació econòmica i de la creació d'ocupació es va produir també un any abans (Sarasa *et al.*, 2013; Navarro-Varas *et al.*, en premsa). Però, com s'han distribuït aquestes oportunitats entre la població resident a Barcelona? Han arribat als infants?

El gràfic 1.7 reflecteix l'evolució de la taxa d'atur segons el tipus de llar on viu la població, de manera que ofereix informació sobre si la recuperació econòmica ha recaigut molt o poc entre la població menor d'edat. Segons els resultats, es pot observar com, efectivament, la taxa d'atur s'ha reduït durant els darrers anys, especialment entre

la població que viu a llars amb menors de 18 anys. Entre 2011 i 2016, la taxa d'atur d'aquesta població ha passat del 15,3% al 9,4%, situant-se així pràcticament al nivell que es registrava abans de la crisi (9,2% en 2006). En canvi, durant el mateix període, la taxa d'atur de la població que viu a llars sense menors de 18 anys no s'ha alterat de manera significativa des del context de crisi (2011), mantenint-se l'any 2016 encara en el 17,9%.

Gràfic 1.7. Taxa d'atur segons tipus de llar on viu la població. Barcelona, 2006-2016

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006-2011; INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

Una altra manera d'analitzar aquesta mateixa qüestió des d'una altra perspectiva és a partir de les fonts d'ingressos de les llars. En aquest sentit, els resultats de la taula 1.8 confirmen novament el pes que tenen actualment les rendes del treball a les llars amb infants que resideixen a Barcelona. De mitjana, el 85% de la renda que perceben aquestes llars provenen del mercat de treball (l'any 2011 representaven aproximadament el 70%). En canvi, les llars que depenen amb més intensament de les transferències socials són les unipersonals de població de 65 anys i més (el 80% de les seves rendes provenen de transferències socials) i, en un segon pla, les no unipersonals sense menors d'edat (el 42% de les seves rendes provenen de transferències socials). Per tant, aquesta transcendent recuperació de les rendes del treball entre la població que viu a llars amb infants és, sens dubte, un dels principals factors que explicarien la reducció del nivell de pobresa infantil que s'ha produït durant els darrers anys.

Taula 1.8. Descomposició de la renda familiar segons tipus de font d'ingressos i tipus de llars (% sobre el total de renda). Barcelona, 2016

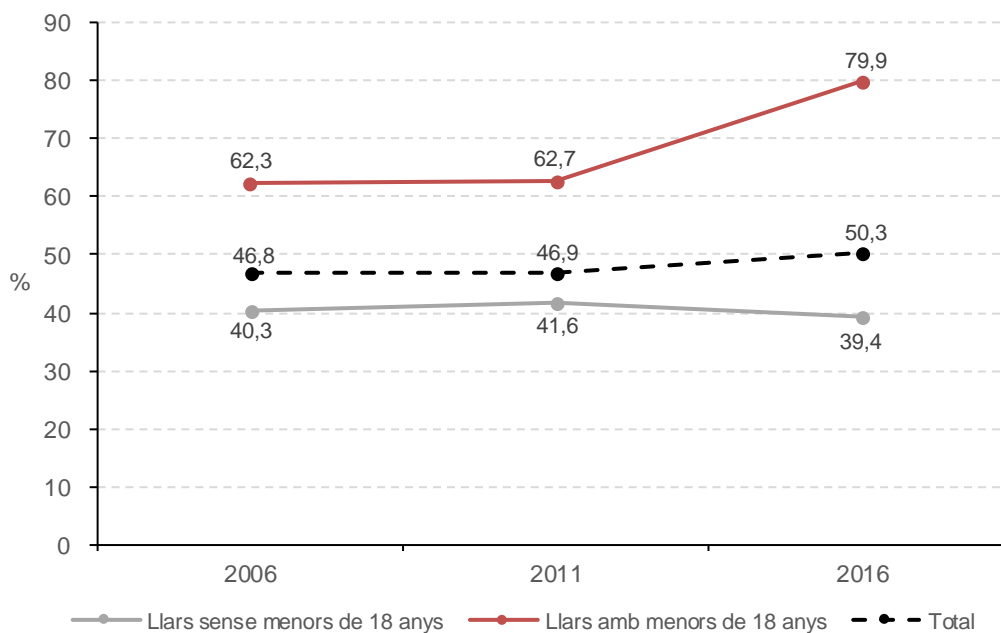
	Transferències socials	Fonts privades	Rendes del treball
Unipersonal <65	16,3	14,8	67,7
Unipersonal 65 +	79,0	12,4	7,7
Llars sense menors de 18 anys	41,7	6,5	52,4
Llars amb menors de 18 anys	10,0	2,7	85,2
Total	29,6	6,0	63,7

Font: INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

Un altre element que és fonamental com a determinant del nivell de renda de les llars és el fet de com s'organitza la relació amb l'activitat entre els membres de la llar. L'augment continuat de l'activitat i de l'ocupació femenina, especialment rellevant per a les dones amb infants des de mitjans dels anys 90, esdevé cabdal per explicar bona part de la transformació de la societat i dels anomenats “nous riscos socials” al s. XXI. Tal i com han demostrat diversos estudis, l'ocupació de les mares, lluny de tenir un efecte negatiu sobre el desenvolupament cognitiu i el progrés educatiu dels infants, comporta un augment dels ingressos familiars i un antídoto veritablement eficaç vers la pobresa infantil (Amato *et al.*, 2015; Esping-Andersen, 2016).

Una aproximació senzilla a aquesta qüestió, relacionant-la amb el seu impacte en la infància, és analitzar l'evolució de la taxa d'ocupació femenina segons el tipus de llar on viu la població. Això és, precisament, el que recull el gràfic 1.9., on clarament es pot observar que a Barcelona, entre 2011 i 2016, s'ha incrementat de manera significativa la taxa d'ocupació entre les dones que viuen en llars amb menors de 18 anys (del 62,7% al 79,9%). De fet, l'any 2016 la taxa d'ocupació d'aquestes dones dobla la de les dones que viuen a llars sense infants (39,4%). De tot plegat, es pot intuir que durant els darrers anys s'han incrementat a Barcelona les llars amb menors d'edat de dos sustentadors, la qual cosa també constitueix un argument rellevant a l'hora d'entendre la disminució de pobresa infantil a la ciutat.

Gràfic 1.9. Taxa d'ocupació femenina segons tipus de llar on viu la població. Barcelona, 2006-2016

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006-2011; INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

1.2.2. El paper de les transferències socials en la reducció de la pobresa infantil

La cobertura social també és un altre dels factors que s'ha de tenir present respecte l'evolució de la pobresa infantil, en la mesura en què les prestacions socials constitueixen una altra font d'ingressos important per les llars. Amb els dades de la taula 1.10 es pot analitzar l'efecte reductor del risc de pobresa que tenen les transferències socials segons l'edat de la població i comprovar si hi ha algun canvi rellevant entre el context de crisi (2011) i l'escenari post-crisi (2016). Aquests resultats confirmen, en primer lloc, una evidència arxiconeguda que, de fet, ja s'ha comentat amb anterioritat: l'escassa capacitat protectora que té l'Estat del benestar espanyol i català envers la infància.

El que succeeix al municipi de Barcelona no constitueix una excepció, tanmateix el que sí que s'ha de destacar és que la situació era encara més greu al 2011 que ara (2016). És a dir, l'any 2011 el risc de pobresa abans de transferències entre la població menor de 18 anys (41,8%) i la població d'entre 18 i 64 anys era molt similar (40,2%) i l'efecte protector de les transferències socials era més feble amb els primers, deixant-los després de les transferències socials amb una taxa de risc de pobresa 7 punts superior a la dels segons (30,7% i 23,9%, respectivament). L'any 2016, en canvi, la situació és lleugerament més favorable pels infants. Per una banda, perquè el risc de pobresa de la

població menor de 18 anys abans de les transferències socials (23,1%) és clarament inferior al de la població de 18 a 64 anys (33,6%), la qual cosa posa de manifest de nou el pes que estan tenint les rendes del treball en la disminució de la pobresa infantil. Per altra banda, l'any 2016 la reducció del risc de pobresa que es produeix després de les transferències socials entre la població menor de 18 anys és proporcionalment superior a la que es produïa l'any 2011, reduint-se significativament la distància respecte la reducció del risc de pobresa de la població adulta (18 a 64 anys). Per tant, segons aquests resultats, a Barcelona l'any 2016 hi ha menys infants en risc de pobresa de partida (tenint només en compte els efectes del mercat de treball) que l'any 2011, però a més estan més protegits socialment que durant els primers anys de la crisi econòmica. Per tant, tot plegat resulta també un altre argument de pes per explicar la reducció de la pobresa infantil a Barcelona a l'escenari post-crisi.

Taula 1.10. Taxa de risc de pobresa segons edat abans i després de transferències socials (% total població). Barcelona, 2011-2016

	Taxa de risc de pobresa abans de totes les transferències socials (%)	Taxa de risc de pobresa abans de totes les transferències socials (excepte jubilació i supervivència) (%)	Taxa de risc de pobresa després de transferències socials (%)	Reducció total del risc de pobresa per transferències socials (variació percentual)
2011				
Menors de 18 anys	41,8	39,2	30,7	-26,6
De 18 a 64 anys	40,2	33,0	23,9	-40,5
De 65 anys i més anys	89,4	29,0	20,0	-77,6
Total	50,6	33,0	24,1	-52,5
2016				
Menors de 18 anys	23,1	20,0	15,0	-35,2
De 18 a 64 anys	33,6	27,2	19,1	-43,1
De 65 anys i més anys	84,6	19,9	18,7	-78,0
Total	43,7	24,3	18,3	-58,1

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

En termes generals, l'impacte redistributiu dels Estats de benestar en relació a la infància depenen en bona mesura de les diferents prioritats polítiques de cada país en l'assignació de la despesa social (Flaquer *et al.*, 2006). Malgrat que la despesa social d'Espanya està per sobre de la mitjana dels països de l'OCDE (24,6% i 21% del PIB l'any 2016 respectivament), només una petita part es destina a la política familiar (1,3% del PIB l'any 2013), mentre que els conceptes de vellesa i pensions i d'atur aglutinen el 60%

dels recursos⁸. En aquest sentit, resulta esclaridor diferenciar l'impacte de les prestacions vers la reducció de la pobresa atenent a la seva pròpia naturalesa, és a dir, considerant la població a la que van dirigides. Si es diferencien les prestacions que tenen la llar com a beneficiària (prestacions per família o fills/es; prestacions d'assistència social o prestacions per habitatge) de les prestacions que tenen una titularitat individual (alguna persona de la llar n'és la titular d'una prestació d'atur, de jubilació, invalidesa, etc.) es constata que són les prestacions de titularitat individual les que tenen un major impacte en la reducció de la pobresa en general i també en la infantil (taula 1.11).

Taula 1.11. Taxa de risc de pobresa segons edat abans i després de transferències socials segons tipus de prestacions (% total població). Barcelona, 2011-2016

	Taxa de risc de pobresa abans de transferències socials	Taxa de risc de pobresa abans de transferències socials excepte prestacions de llar	Taxa de risc de pobresa abans de transferències socials excepte prestacions individuals	Taxa de risc a la pobresa després de totes les transferències socials
Menors de 18 anys	23,1	23,1	16,5	15,0
De 18 a 64 anys	33,6	31,9	22,7	19,1
De 65 anys i més anys	84,6	84,6	18,8	18,7
Total	43,7	42,7	20,8	18,3

Font: INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

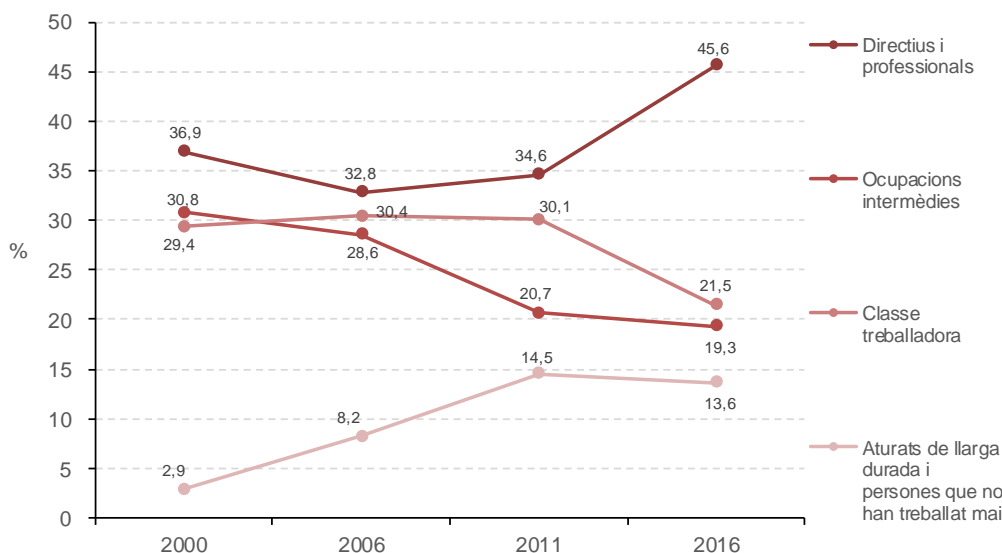
1.2.3. La transformació de la composició social dels residents de Barcelona

Per últim, hi ha un altre factor que s'ha de tenir en compte per la incidència que pot tenir en el fenomen que s'està analitzant i és la transformació que s'està produint durant els darrers anys en la composició social dels residents de Barcelona. El gràfic 1.12 mostra com durant la darrera dècada, entre la població de 18 anys i més que viu a llars amb menors de 18 anys, s'ha incrementat de manera notable el percentatge de *directius i professionals* (32,8% en 2006 i 45,6% en 2016), mentre que el de la *classe treballadora* ha anat disminuint (28,6% en 2006 i 19,3% en 2016). Això és rellevant respecte el fenomen que s'està analitzant degut a la diferència d'ingressos que hi ha entre aquestes dues classes socials, la qual no es deriva només de les desigualtats salarials que existeixen entre ambdós col·lectius, que en general són importants, sinó també per altres qüestions, com ara el major predomini que presenten els *directius i professionals* de viure en llars

⁸ OCDE, Social Expenditure (SOCX) via www.oecd.org/social/expenditure.htm.

de dos sustentadors o la millor protecció social de la que gaudeix aquest col·lectiu, especialment en les quanties de les prestacions contributives.

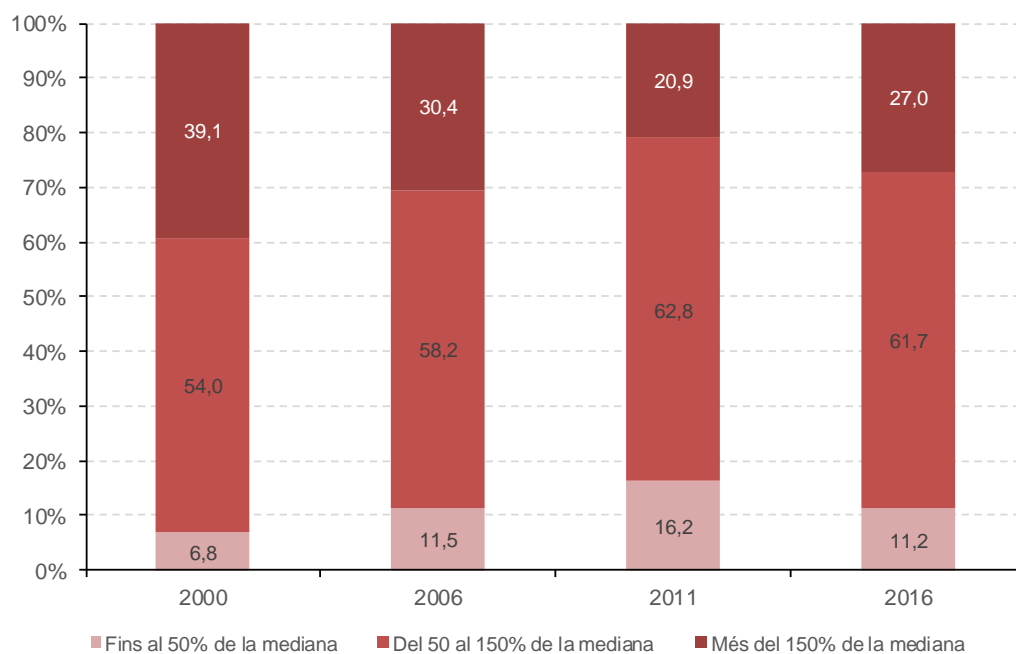
Gràfic 1.12. Classe social (ESeC) (població de 18 anys i més que viu a llars amb menors de 18 anys). Barcelona, 2000-2016

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

En definitiva, tots aquests elements reforcen la idea de que després dels pitjors anys de crisi econòmica els infants residents a Barcelona han millorat força la seva posició relativa d'ingressos. Això es reflecteix d'alguna manera en el gràfic 1.13 que recull l'evolució de la població de Barcelona de 18 anys i més que viu a llars amb menors de 18 anys segons estrats de renda, on es pot veure clarament com l'any 2016 s'incrementa la proporció d'aquesta població amb rendes altes (>150% de la mediana d'ingressos de Barcelona) passant del 20,9% (2011) al 27,0%, mentre que el percentatge d'aquesta mateixa població amb rendes baixes (<50% de la mediana d'ingressos de Barcelona) es redueix a un percentatge similar al que es registrava en el moment pre-crisi (11,2%). No obstant, aquest fenomen sembla respondre més a un fet diferencial del municipi de Barcelona que no pas a quelcom generalitzat a l'àmbit metropolità. Al següent apartat s'abordarà aquesta qüestió. La contextualització metropolitana del cas de la ciutat central afegirà una perspectiva més àmplia sobre com està evolucionant la pobresa infantil a la capital catalana.

Gràfic 1.13. Estratificació de renda (població de 18 anys i més que viu a llars amb menors de 18 anys). Barcelona, 2000-2016

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2000-2011; INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

2. La pobresa infantil en el context metropolità de Barcelona

Tal com han vingut evidenciant les dades de diverses fonts estadístiques⁹, els ingressos familiars de la població resident a Barcelona han estat tradicionalment superiors als de la població de la resta del territori metropolità¹⁰. Això continua essent així ara, però el que resulta més interessant respecte l'objecte d'estudi d'aquest informe és que, segons les dades que proporciona l'*Enquesta de condicions de vida, 2016*, en el cas concret de la població que viu a llars amb infants, aquesta diferència d'ingressos s'intensifica (taula 2.1). Mentre que a Barcelona la mitjana d'ingressos equivalents anuals d'aquesta població és de 24.110,5 €, a la resta de l'àrea metropolitana de Barcelona és de 19.254,5 €. Per tant, això voldria dir que el nivell de renda de la població que viu a llars amb menors de 18 anys a Barcelona és especialment elevat. De fet, ja es va veure amb anterioritat que, atenent al tipus de llar on viu la població, aquest és el col·lectiu amb el nivell de renda mitjana més alt, situant-se clarament per sobre de la població que viu a llars sense menors d'edat. Aquesta situació, en canvi, no es reproduïx a la primera corona metropolitana, on la mitjana d'ingressos equivalents anuals de la població que viu a llars amb menors de 18 anys (19.032,4 €/anuals) se situa lleugerament per sota de la població que viu a llars no unipersonals sense menors (19.552,8 €/anuals).

Taula 2.1. Renda mitjana i mediana neta anual per unitat de consum. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

	Barcelona		Resta àrea metropolitana de Barcelona		Àrea metropolitana de Barcelona	
	Mitjana (€/anuals)	Mediana (€/anuals)	Mitjana (€/anuals)	Mediana (€/anuals)	Mitjana (€/anuals)	Mediana (€/anuals)
Unipersonals <65 anys	19.195,4	12.688,3	16.007,7	18.627,2	17.613,0	13.932,9
Unipersonals + 65 anys	19.347,3	14.861,6	13.750,6	13.330,1	21.220,3	19.004,7
Llars (no unipersonals) sense menors de 18 anys	22.984,1	19.985,8	19.552,8	18.125,6	21.479,9	19.509,2
Llars amb menors de 18 anys	24.110,5	22.723,8	19.254,5	16.701,3	20.922,8	18.665,2
Total	22.897,5	20.332,3	19.032,4	17.129,3	17.613,0	13.932,9

Font: INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

Seguint el patró explicatiu anterior, és difícil sostenir que aquestes diferències de renda entre les famílies amb fills es deuen al funcionament del mercat de treball o al sistema de protecció social, ja que tots dos són elements compartits en el context

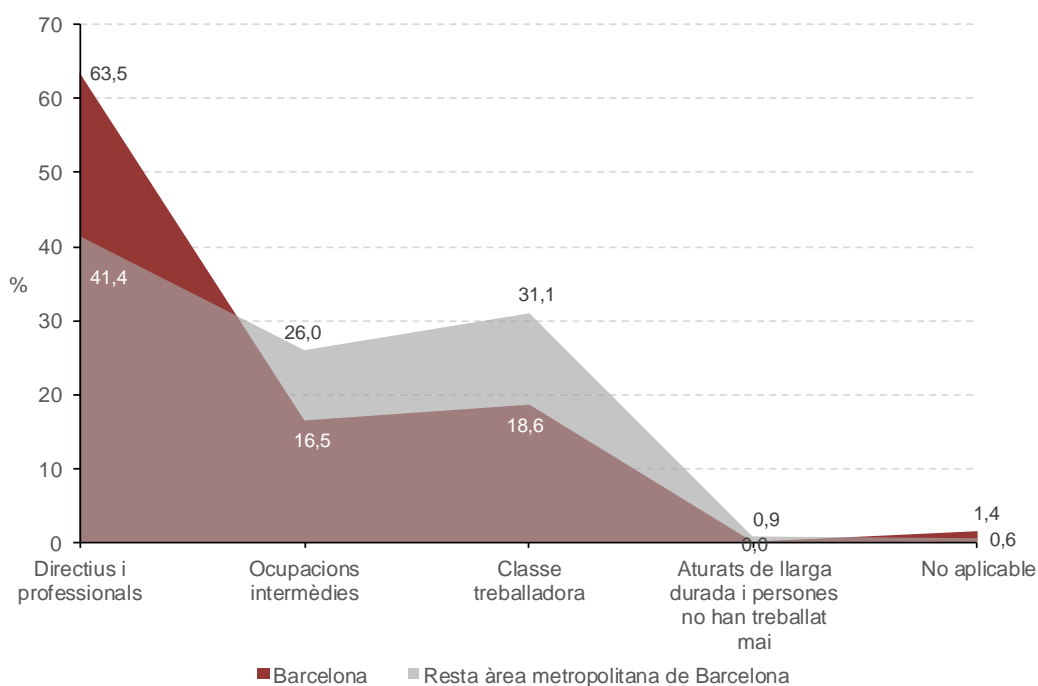
⁹ L'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població n'és un exemple (<https://iermb.uab.cat/ca/enquestes/cohesio-social-i-urbana>).

¹⁰ S'entén per territori metropolità en el context d'aquest informe a l'àmbit comprés pels 36 municipis que pertanyen actualment a l'Àrea Metropolitana de Barcelona (<http://www.amb.cat/>).

metropolitana, és a dir, la població metropolitana de Barcelona depèn del mateix mercat de treball i del mateix sistema de protecció social, llevat de petits matisos que poden condicionar molt poc els nivells de renda generals. Ara bé, on sí que hi ha diferències significatives és en la composició social dels residents de cada àmbit territorial. Això sí que pot comportar diferències en el nivell de renda importants, però també a l'hora de trobar feina o, com ja s'ha explicat abans, en el tipus de cobertura social que es rep a partir de les transferències socials.

Si s'analitza la classe social de les llars¹¹ que resideixen a Barcelona i a la primera corona metropolitana (gràfic 2.2) es pot observar que les diferències territorials entre les llars amb presència d'infants és també força rellevant. A la ciutat central, pràcticament 2 de cada 3 llars on viuen infants pertanyen a la classe de servei (*directius i professionals*) (63,5%), mentre que a la resta de l'àrea metropolitana de Barcelona es classifiquen dins d'aquesta classe el 41,4% de les llars amb infants. Això fa també que a la perifèria metropolitana adquireixin major presència les llars amb infants de perfil d'ocupacions intermèdies (26,0%, 16,5% a Barcelona) i, sobretot, de classes treballadores (31,1%, 18,6% a Barcelona).

Gràfic 2.2. Classe social de la llar (llars amb menors de 18 anys). Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

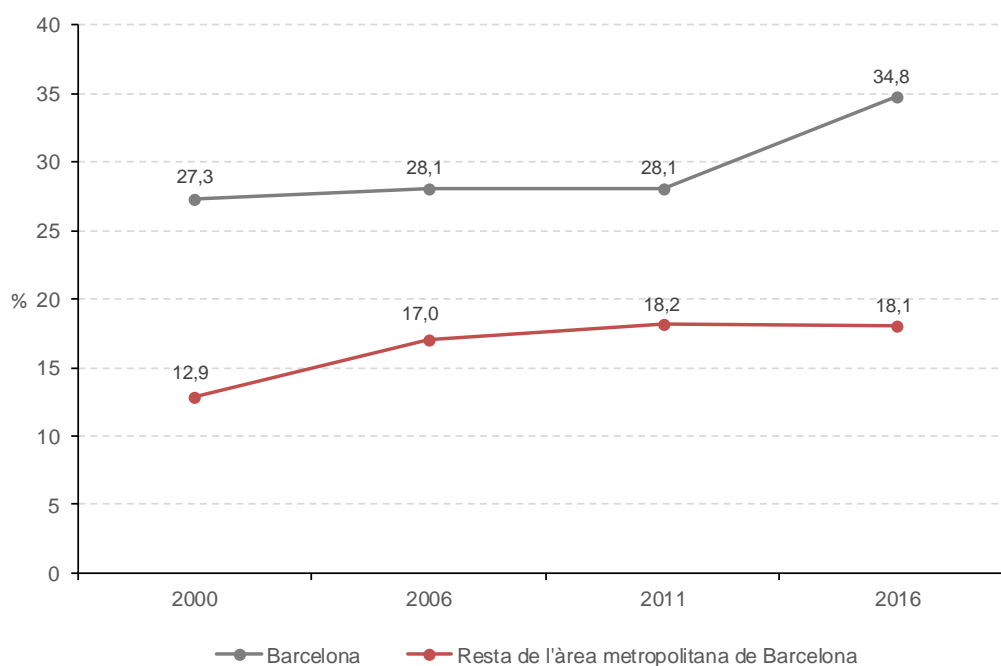

Font: INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

¹¹ Entesa com la classe social més elevada entre els diferents membres d'una mateixa llar.

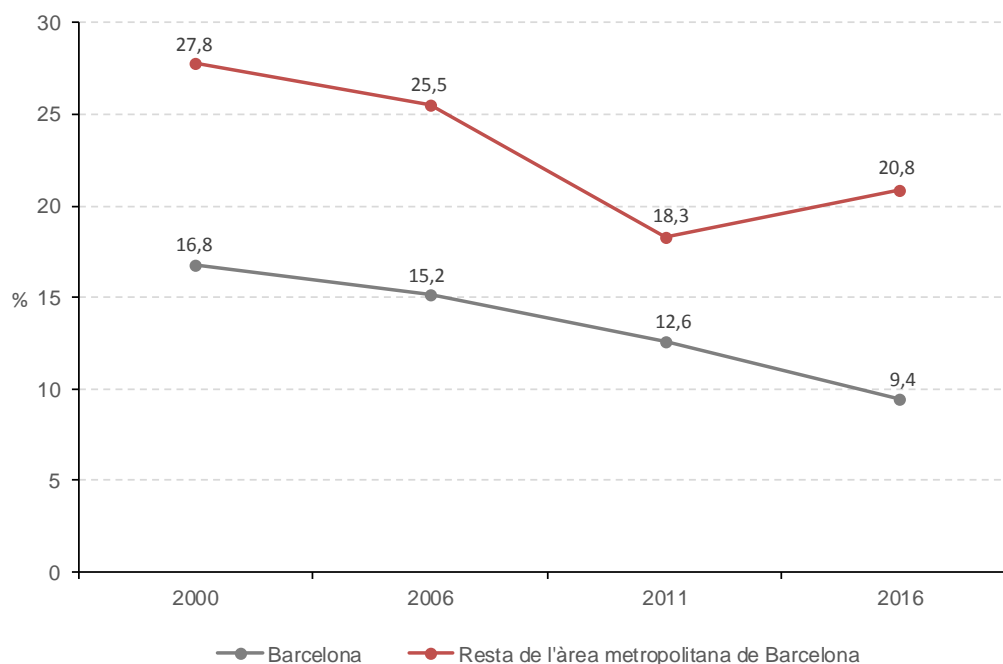
Aquesta situació s'ha intensificat especialment durant els darrers anys. Ja s'ha vist anteriorment com a Barcelona s'han incrementat de manera significativa els residents de l'anomenada classe mitjana sociològica (*directius i professionals*) que viuen a llars amb infants (gràfic 1.12). Si, per obtenir una visió més general del fenomen, es considera el conjunt de la població de 18 anys i més s'observa que, a diferència del que succeeix a la ciutat central, l'increment de la classe de *directius i professionals* no s'ha produït a la primera corona metropolitana, on la proporció d'aquest tipus de població s'ha mantingut al voltant del 18% durant la última dècada (gràfic 2.3). Per altra banda, el que sí que s'ha incrementat a la primera corona metropolitana és la proporció de *treballadors no qualificats* (del 18,3% al 20,8%), mentre que al municipi de Barcelona aquest tipus de població no para de reduir-se des de l'any 2000. Actualment (2016), només el 9,4% de la població de 18 anys i més resident a la capital pertany a aquesta classe social. Aquestes diferències territorials en l'eix centre-perifèria pel que fa a l'evolució de la composició social dels residents són consistents amb les dinàmiques de reestructuració socioresidencial que es venen produint a la metròpoli de Barcelona durant els darrers anys, marcades sobretot l'expansió de les classes mitjanes (noves i tradicionals) a la ciutat central i per una certa tendència a la suburbanització de la pobresa (López-Gay, 2016; Porcel, 2016).

Gràfic 2.3. Classe *directius i professionals* (població de 18 anys i més). Àrea metropolitana de Barcelona, 2000-2016

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2000-2011; INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

Gràfic 2.4. Classe treballadors no qualificats (població de 18 anys i més). Àrea metropolitana de Barcelona, 2000-2016

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2000-2011; INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

Això explicaria també que si bé no es constaten diferències significatives entre Barcelona i la primera corona metropolitana pel que fa al pes que tenen les diferents fonts d'ingressos en les rendes familiars de les llars amb infants, sí que hi ha diferències en les quanties mitjanes d'aquestes fonts d'ingressos (taula 2.5). És a dir, malgrat que les rendes del treball constitueixen aproximadament el 85% dels ingressos anuals de les llars amb infants en ambdós territoris, el seu import mitjà és molt més elevat a la ciutat central (45.296 €/anuals) que no pas a la resta de l'àrea metropolitana de Barcelona (37.678 €/anuals). Aquestes xifres evidencien la diferència de salaris entre els residents dels dos àmbits territorials, la qual està associada clarament a les categories professionals predominants a cada indret. La mateixa tendència s'observa vers les rendes procedents de transferències socials (4.132 €/anuals i 2.700 €/anuals, respectivament). En aquest sentit, no és que l'Estat del benestar generi un biaix de sobreprotecció entre els residents a Barcelona, sinó que, d'acord amb la lògica contributiva que estructura i defineix el sistema de protecció social espanyol, el mercat de treball és qui determina l'accés i la

qualitat de les prestacions¹², traslladant a la protecció social la diferenciació existent entre treballadors/es (Guillén i Rodríguez, 2015).

Taula 2.5. Descomposició de la renda familiar segons tipus de fonts d'ingressos (població en llars amb menors de 18 anys). Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

	Barcelona			Resta àrea metropolitana de Barcelona		
	Transferències socials	Fonts privades	Rendes del treball	Transferències socials	Fonts privades	Rendes del treball
Proporció mitjana (%)	10,0	2,7	85,2	9,0	3,6	84,5
Valor mitjà (€/anuals)	4.132	1.500	45.296	2.700	1.168	37.678

Font: INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

Un altre aspecte que té relació amb la composició social dels residents a cada territori i que pot tenir incidència en el nivell de renda familiar són les pautes d'organització de l'activitat dels diferents membres de la llar. Precisament, la incorporació de la dona al mercat de treball també s'assenyala a la literatura com a font de polarització creixent entre les llars, en la mesura en què es produeix un biaix d'ocupació de mares a favor de les de nivell d'estudis superiors i, en conseqüència, els guanys es concentren als estrats socials més elevats. Quan l'ocupació materna és pràcticament universal, les desigualtats entre les llars haurien de disminuir, mentre que en aquells llocs on constitueix un assumpte més marginal i esbiaixat retroalimenta la desigualtat (Esping-Andersen, 2016). En el cas d'Espanya i d'altres països del sud d'Europa es constata precisament el segon escenari. És a dir, una polarització de les famílies al voltant del model clàssic del *male-breadwinner* i del model de *dos sustentadors*, la qual respon clarament a una lògica de classe. El model de proveïdor únic masculí esdevé la norma a les famílies amb baix nivell educatiu, mentre que, el model de dos sustentadors a temps complet, estaria sobrerrepresentat entre les llars a les que la mare ha assolit estudis superiors (Hook, 2015; Sánchez-Mira, 2016). És fàcil intuir, per tant, que aquesta polarització creixent afecta també les oportunitats vitals dels infants segons el seu origen de classe.

Això ajuda a entendre el fet que al municipi de Barcelona la inserció laboral de les mares constitueixi un tret diferencial de les llars amb infants respecte al que succeix a la primera corona metropolitana, particularment si es tenen compte les diferències en la

¹² Particularment, les que tenen una major incidència en la renda familiar per la seva quantia, com ara les prestacions per desocupació i les pensions de jubilació.

composició social dels residents assenyalades anteriorment. A Barcelona, al 78,3% de les llars amb menors de 18 anys la mare està ocupada a temps complet, mentre que a la primera corona metropolitana aquesta proporció cau al 65,1%. Per altra banda, les llars amb mares aturades o inactives de la primera corona metropolitana (14,6% i 8,3%, respectivament) doblen en termes relatius a les de Barcelona (6,5% i 4,1%, respectivament). Conseqüentment, a la ciutat central predominen més les llars de dos sustentadors (61,7%) que a la perifèria metropolitana (51,1%), la qual cosa explicaria també part de les diferències territorials d'ingressos que es registren entre les llars amb infants.

Taula 2.6. Llars amb menors de 18 anys segons relació amb l'activitat de la mare. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

	Barcelona	Resta àrea metropolitana de Barcelona
Ocupades temps complet	78,3	65,1
Ocupades temps parcial	5,9	8,7
Aturades	6,5	14,6
Inactives	4,1	8,3
No aplicable	5,3	3,3

Font: INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

Taula 2.7. Llars amb menors de 18 anys segons relació amb l'activitat dels progenitors. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

	Barcelona	Resta àrea metropolitana de Barcelona
Dos sustentadors	61,7	51,1
Un sustentador i mig	5,7	6,9
Un sustentador	23,5	32,4
Cap o mig sustentador	9,0	9,6

Font: INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

Per tal d'acabar d'analitzar la desigualtat en el nivell d'ingressos de les llars amb infants que es registra a escala metropolitana i, especialment, per entendre millor la situació a la ciutat central, s'ha calculat una seqüència de models de regressió logística sobre la població que viu en llars amb menors de 18 anys al territori metropolità¹³. La

¹³ Permet treballar amb una submostra superior a l'obtinguda només amb els menors de 18 anys. Al mateix temps es controla l'efecte llar mitjançant una estimació robusta per clúster.

variable a explicar és el fet de patir risc de pobresa (la taxa de risc de pobresa estimada amb el llindar metropolità). La seqüència esmentada respon a una lògica analítica.

El model 0 o model buit constitueix el punt de partida de l'anàlisi i a partir del qual s'avaluen les aportacions de models més elaborats en termes de variància explicada. En segon lloc, s'introdueix la variable *territorial*, distingint els residents de la ciutat central dels residents a la primera corona metropolitana. De fet, la finalitat última de l'anàlisi és constatar si aquestes diferències territorials observades anteriorment al si de la metròpoli de Barcelona es mantenen una vegada es controlen d'altres variables de naturalesa socioeconòmica o per contra desapareixen. D'aquesta manera, la idea és confirmar la plausibilitat de les explicacions aportades fins ara sobre aquest fenomen. En aquest sentit, tot seguit a la variable territorial s'introdueix la *classe social* de la llar — construïda seguint la Classificació socioeconòmica europea (ESeC), basada en l'esquema weberian d'Erikson, Goldthorpe i Portocarrero¹⁴ — com a variable que sintetitza l'estatus social de les famílies a la conurbació barcelonina. En relació al mercat de treball s'introdueixen dues variables explicatives més: la *baixa intensitat de treball a la llar* — operativitzada seguint els criteris europeus que distingeixen les llars que treballaren menys del 20% del seu treball potencial l'any anterior a l'enquesta de la resta — i l'*articulació del treball a les llars*. Si bé la primera de les variables recull principalment l'efecte de l'atur a les llars, amb la segona d'elles també es controla la inactivitat. Com s'ha constatat anteriorment, l'activitat i l'ocupació femenina ocupen un lloc destacat en l'explicació actual de la pobresa infantil, així com també en les diferències d'ingressos de les llars amb infants a la metròpoli. En aquest cas, s'operativitza mitjançant el nombre de sustentadors a la llar. Al model 5 s'afegeix una variable relativa al paper protector de l'Estat del benestar vers la pobresa infantil, diferenciant les llars en les quals més del 25% *dels seus ingressos provenen de transferències socials* de la resta. Finalment, s'introdueix el *nombre de menors de 18 anys a les llars*. El quadre 2.8 recull totes les variables explicatives introduïdes als models.

¹⁴ Sobre l'adaptació de l'esquema de classes teòric d'Erikson, Goldthorpe i Portocarrero a l'ESeC, veure Rose i Harrison (2010). Per construir la classe social de la llar es parteix de la classe social assignada a la població de 16 i més anys i amb posterioritat s'assigna a la llar la classe més alta entre els seus membres. Es considera que directius i professionals ocupen la posició més alta en termes d'estatus social, seguits per les ocupacions intermèdies (agrupen administratius qualificats, petits empresaris i autònoms i encarregats i tècnics) i la classe treballadora.

Quadre 2.8. Variables explicatives incloses al model de regressió logística¹⁵.

Variables explicatives	Categories
Territori	(Barcelona) Resta AMB
Classe social de la llar	(Directius i professionals) Ocupacions intermèdies Classe treballadora
Intensitat de treball a la llar	(No baixa: >=20%) Baixa: menys del 20%
Articulació del treball a la llar	(Dos sustentadors) Un sustentador i mig Un sustentador Cap o mig sustentador
Transferències socials	(Menys del 25% de la renda) Més del 25% de la renda
Nombre de menors de 18 anys a la llar	Contínua

Font: Elaboració pròpia.

De la lectura dels models se'n desprèn, en primer terme, que la població que viu en llars amb infants a la primera corona metropolitana té associat un risc de pobresa monetària 1,7 vegades superior als residents a la ciutat (Model 1). No obstant, una vegada controlada la composició social de les famílies mitjançant l'estatus i la posició al mercat de treball aquesta agudització de la pobresa deixa de ser significativa. Recuperant una de les hipòtesis inicials en plantejar els models explicatius, es constata doncs que les diferències observades vers la pobresa infantil en ambdós territoris responen a la condició socioeconòmica dels seus residents. En aquest sentit, l'estatus familiar esdevé un element fonamental vers la condició de pobresa que es manté constant malgrat la introducció d'altres variables. Pertànyer a la classe de servei constitueix un factor de protecció envers la vulnerabilitat econòmica, mentre que pertànyer a l'estrat intermedi i en major mesura a les classes treballadores constitueix un factor de risc de pobresa, fins i tot una vegada controlades les rendes primàries i les transferències socials (les famílies d'ocupacions intermèdies i classes treballadores tenen un risc de pobresa 5,6 i 20,6 vegades superior respectivament a les famílies de l'estrat social superior).

De la mateixa manera, les situacions d'atur recurrent a la llar, introduïdes mitjançant la baixa intensitat de treball, contribueixen a explicar bona part de la pobresa

¹⁵ Les categories presentades entre parèntesis són aquelles que han estat considerades categories de referència en el càlcul del model de regressió logística.

infantil actual a la metròpoli barcelonina. D'altra banda, el fet que augmenti la seva magnitud en introduir l'efecte de la protecció de l'Estat del benestar i el nombre d'infants a la llar, constata la intempèrie social en la que queden exposades una part de les famílies excloses del mercat de treball.

L'ocupació femenina també és rellevant a l'àrea metropolitana de Barcelona respecte els riscos de pobresa infantil. Tal i com ha assenyalat la literatura per altres societats europees, el model de dos sustentadors esdevé un element veritablement protector de la pobresa infantil, desapareixent pràcticament el risc per aquestes famílies. Per contra, la presència d'un sol sustentador a la llar, ja sigui en famílies formades pels dos progenitors o per una llar monoparental, comporta un risc de pobresa aproximadament 5 vegades superior. En aquest cas, estariem davant de situacions on l'ocupació d'un dels progenitors no és garantia de suficiència econòmica. La sobreexposició a la pobresa monetària encara s'accentua més quan no hi figura cap sustentador a la llar, ja sigui per motius d'atur o per motius d'inactivitat dels progenitors, que, com s'evidencià amb la baixa intensitat de treball a la llar, no es matisa tampoc amb l'efecte de les transferències socials, ans al contrari. Així, les prestacions econòmiques derivades de la intervenció pública contribueixen a reduir el risc de pobresa dels infants, però només en aquelles llars en què són receptors. Això, no per evident és menys rellevant, ja que una part de les famílies amb infants exclosa del mercat de treball també ho està de la protecció de l'Estat. Finalment, també es constata que malgrat que existeix una relació positiva entre l'augment del nombre d'infants i del risc de pobresa, aquesta no és estadísticament significativa (quadre 2.9).

Quadre 2.9. Models de regressió logística. Variable dependent: situació de risc a la pobresa. Població que viu en llars amb menors de 18 anys Àrea metropolitana de Barcelona, 2016.

Predictors	Model nul			Model 1			Model 2			Model 3			Model 4			Model 5		
	Odds Ratio	Robust S.E	p	Odds Ratio	Robust S.E	p	Odds Ratio	Robust S.E	p	Odds Ratio	Robust S.E	p	Odds Ratio	Robust S.E	p	Odds Ratio	Robust S.E	p
(Intercept)	0,32		***	0,23	0,047	***	0,06	0,018	***	0,02	0,01	***	0,01	0,01	***	0,011	0,008	***
<i>Territori (ref. Barcelona)</i>																		
Resta AMB				1,77	0,458	*	1,24	0,353		1,33	0,459		1,27	0,437		1,26	0,435	
<i>Màxima ESEC a la llar (ref. "Directius i professionals")</i>																		
Ocupacions intermèdies							4,94	1,899	***	4,46	2,064	***	5,19	2,401	***	5,61	2,74	***
Classe treballadora							19,83	7,078	***	15,86	5,999	***	18,08	6,851	***	20,66	8,671	***
<i>Baixa intensitat de treball a la llar (ref. "No")</i>																		
Si										20,21	25,437	**	35,27	48,667	**	42,04	31,738	**
<i>Articulació del treball a la llar (ref. "Dos sustentadors")</i>																		
Un sustentador i mig										1,58	0,902		1,48	0,851		1,36	0,814	
Un sustentador										4,71	1,823	***	5,63	2,184	***	5,72	2,178	***
Cap o mig sustentador										10,32	5,843	***	19,14	11,224	***	20,42	11,871	***
<i>Transferències socials (ref. "Menys del 25% de la renda")</i>																		
Més del 25% de la renda													0,246	0,125	**	0,234	0,119	**
Nombre de menors de 18 anys a la llar																1,56	0,443	
Observacions	1399			1399			1399			1399			1399			1399		
Pseudo-R ²	R ² _{CS} = .000			R ² _{CS} = .014			R ² _{CS} = .228			R ² _{CS} = .333			R ² _{CS} = .347			R ² _{CS} = .353		
	R ² _N = .000			R ² _N = .021			R ² _N = .341			R ² _N = .498			R ² _N = .518			R ² _N = .527		
	D = .000			D = .014			D = .260			D = .401			D = .421			D = .431		
AIC	1551,35			1533,567			1194,724			998,466			970,784			960,739		
-2 Log-Likelihood	1549,350			1529,567			1186,724			982,466			952,784			940,739		

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016

3. La manca forçada de béns bàsics: privació material a la infància

La pobresa també pot ser analitzada mitjançant la privació en el consum. És a dir, com la impossibilitat de posseir béns, serveis i/o participar en activitats que socialment són percebudes com a necessitats. La seva observació respon a l'imperatiu d'anar més enllà de la pobresa monetària, en la mesura en què els indicadors de pobresa basats en els ingressos no acaben de reflectir bé les condicions de vida de la població. A iguals nivells de renda, el tipus i la quantitat de béns que les llars consumeixen poden variar entre grups socials: en unes ocasions perquè de l'associació entre pobresa monetària i consum en depèn de l'acció de l'Estat del benestar en forma de serveis; en d'altres perquè la mesura de la renda és més imperfecta en algunes classes socials¹⁶ i, en d'altres, perquè les necessitats i preferències de consum varien depenent del curs vital dels individus. En aquest cas, per exemple, les famílies monoparentals prioritzen el destí dels seus recursos a la cura i l'educació dels seus fills/es, mostrant nivells de consum molt baixos en altres béns i serveis. A més a més, la privació material depèn també dels estalvis i de la durada en el temps de la manca d'ingressos (Sarasa *et al.*, 2016). Tot plegat, per tant justifica aquesta aproximació complementària sobre les privacions materials¹⁷ que pateixen els infants.

L'any 2016, 1 de cada 4 menors de 18 anys de la ciutat de Barcelona viu a llars on no poden fer front a despeses imprevistes (25,2%) i el 21% viu a llars on no poden permetre's anar de vacances almenys una setmana a l'any (taula 3.1). Aquests són els dos ítems de privació material que afecten a una proporció més elevada d'infants a Barcelona, els quals denoten l'elevat nivell d'estrès econòmic amb què viu una part no gens menyspreable d'aquesta població a la ciutat. En tot cas, aquesta proporció és inferior a la d'altres grups d'edat. La incapacitat per fer front a despeses imprevistes, per exemple, és molt més elevada entre la població d'entre 18 i 64 anys (34,4%), mentre que en el cas de no poder permetre's anar de vacances és la gent gran (65 i més anys) la que registra proporcionalment la incidència més alta (29,6%).

¹⁶ Per exemple, habitualment, els ingressos declarats en les enquestes per autònoms i petits empresaris són molt més baixos del que es pot inferir del seu nivell de consum.

¹⁷ Els ítems de privació material que la Unió Europea, ençà l'any 2009, considera pel seguiment de la inclusió social als països membres són els següents: a) fer front a despeses imprevistes; d) anar de vacances almenys una setmana a l'any; c) pagar sense endarreriments rebuts de l'habitatge o de compres ajornades; d) un àpat de carn, pollastre o peix almenys cada dos dies; e) mantenir l'habitatge a una temperatura adient; f) tenir rentadora; g) tenir TV en color; h) tenir telèfon i i) tenir automòbil. La privació en cadascun d'aquest ítems s'ha de llegir en termes negatius: no poder fer front a despeses imprevistes; no poder anar de vacances almenys una setmana a l'any; etc.

Pel que fa a les privacions materials relacionades amb la cobertura de necessitats més bàsiques de les condicions de vida com és el manteniment de l’habitatge, poder mantenir una temperatura adient a l’habitatge o la possibilitat d’ingerir una dieta correcta, les afectacions són clarament més reduïdes pel conjunt de la població barcelonina i també per la població menor d’edat. L’any 2016, el 8,2% de la població menor de 18 anys viu a llars on el darrer any han tingut endarreriments en el pagament de rebuts relacionats amb les despeses d’habitatge o de compres ajornades. Aquest fenomen és potser el que té una major repercussió entre les llars en cicle familiar expansiu, on majoritàriament hi viuen els infants. En relació amb la ingesta de proteïnes considerades necessàries, els resultats apunten que pràcticament tots els menors de la ciutat la tindrien coberta¹⁸. En darrer terme, s’ha de destacar també que aproximadament el 4% dels infants viu a llars on no es poden permetre mantenir l’habitatge a una temperatura adient durant els mesos d’hivern (Taula 3.2). Aquestes situacions de pobresa energètica són habitualment el resultat del desajust que es produeix entre l’alt cost dels serveis energètics i els ingressos de les llars, però també pels dèficits i problemes que presenten alguns habitatges en la seva edificació.

**Taula 3.1. Població afectada per privacions materials segons edat (% total població).
Barcelona, 2016**

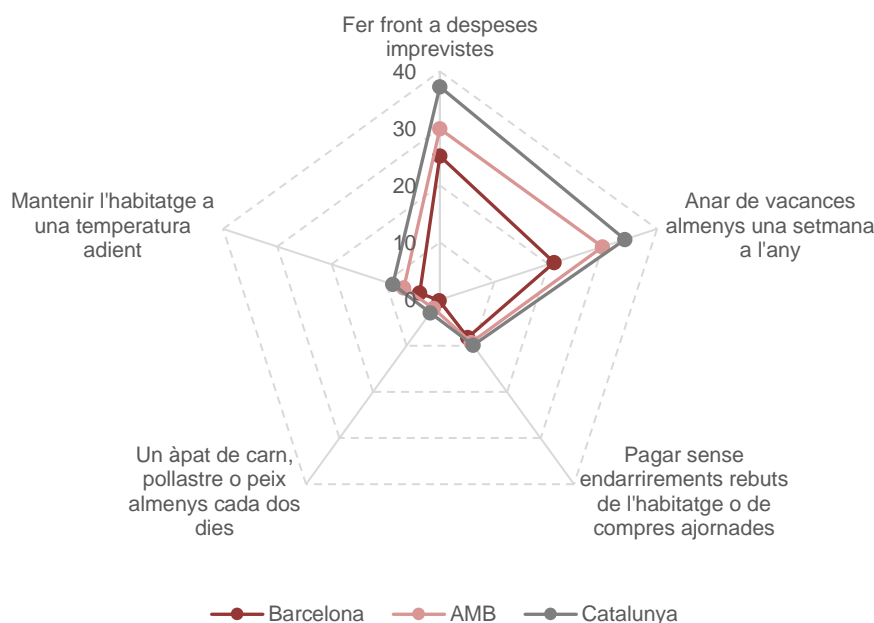
	Fer front a despeses imprevistes	Anar de vacances almenys una setmana a l'any	Pagar sense endarreriments rebuts de l'habitatge o de compres ajornades	Un àpat de carn, pollastre o peix almenys cada dos dies	Mantenir l'habitatge a una temperatura adient
Menors de 18 anys	25,2	21,0	8,2	0,3	3,7
De 18 a 64 anys	34,4	26,8	9,7	0,9	8,4
De 65 i més anys	28,1	29,6	2,0	1,9	6,7
Total	31,4	26,5	7,7	1,0	7,2

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

Cal destacar també que la manca forçada en cadascun d’aquests béns de primera necessitat és menys acusada pels infants de Barcelona si es compara amb el conjunt de l’àrea metropolitana de Barcelona o al conjunt de Catalunya (gràfic 3.2). Entre aquests tres àmbits territorials es produeixen en general diferències notables a tots als ítems de privació material analitzats, excepte en la qüestió dels impagats i dels endarreriments en el pagament de rebuts relacionats amb l’habitatge, on les diferències s’escurcen.

¹⁸ Arrel de la crisi s’ha dut a terme una intensa tasca tant des dels serveis municipals com des del Tercer Sector mitjançant diferents serveis per garantir l’alimentació dels infants.

**Gràfic 3.2. Població afectada per privacions materials (% població menor de 18 anys).
Barcelona, àrea metropolitana de Barcelona i Catalunya, 2016**

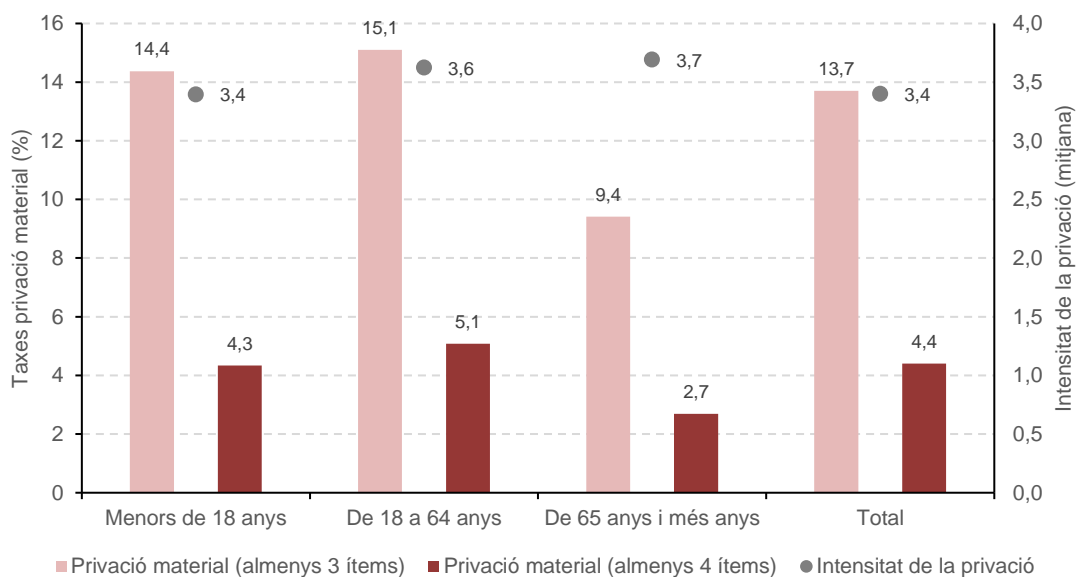
Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

Malgrat aquesta visió multidimensional de la privació material, allò veritablement important en la vulnerabilitat de la infància i de la població en general rau en l'efecte acumulatiu de la mateixa, és a dir, en la confluència de diferents tipus de privacions i en la intensitat amb què es pateix. La Unió Europea defineix com a “taxa de privació material” la proporció de població que viu a llars amb privació en almenys 3 dels 9 ítems citats amb anterioritat i com a “taxa privació material severa” la proporció de població que viu a llars on s'acumulen 4 o més d'aquests ítems. La “intensitat de la privació”, en canvi, es calcula a partir de la mitjana del nombre d'ítems de privació de la població materialment privada (més de 3 ítems). Aquest efecte acumulatiu és important, ja que matisa les dades anteriors i la relativa bona posició dels infants respecte la resta de la població de la ciutat.

Així, l'any 2016 el 14,4% dels infants barcelonins pateixen privació en almenys tres ítems (aproximadament, 37.000 infants) i el 4,3% pateix privació material severa (11.200 infants), percentatges molt similars als de la població d'entre 18 i 64 anys (gràfic 3.3). Els que sí que registren unes taxes de privació material més reduïdes és la població de 65 anys i més (9,4% i 2,7%, respectivament), tot i que la intensitat de la privació és lleugerament superior per aquest col·lectiu. Des la perspectiva territorial, es mantenen les

diferències assenyalades anteriorment, tant en les taxes com en la intensitat de la privació material, tenint per tant una incidència inferior entre els infants de Barcelona (taula 3.4).

Gràfic 3.3. Taxes de privació material i intensitat de la privació segons edat. Barcelona, 2016

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

Taula 3.4. Taxes de privació material i intensitat de la privació (població menor de 18 anys). Barcelona, àrea metropolitana de Barcelona i Catalunya, 2016

	Barcelona	Àrea metropolitana de Barcelona	Catalunya
Taxa de privació material (3 ó més ítems) (%)	14,4	16,8	18,7
Taxa de privació material severa (4 ó més ítems) (%)	4,3	5,0	6,8
Intensitat de la privació (mitjana)	3,4	3,6	3,8

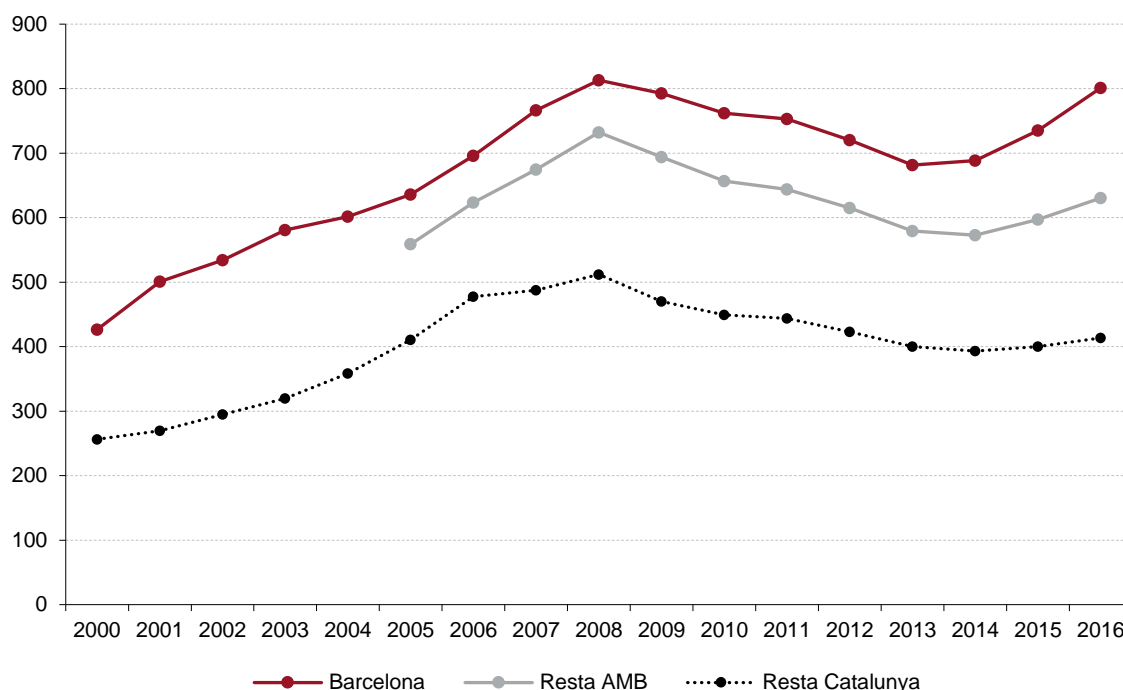
Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

4. La relació entre la situació residencial i la pobresa infantil

El període més llarg de creixement econòmic continuat viscut en l'era democràtica espanyola (1996-2007), va anar de la mà de la creació d'una bombolla immobiliària en forma de producció descontrolada d'habitatges i un augment dels preus sense precedents. Ambdues qüestions no s'expliquen per les necessitats de formació de noves llars ni per una evolució anàloga dels salaris i de la renda familiar, sinó més aviat per un escenari favorable de baixes taxes d'interès i fàcil accés al crèdit; una forta preferència per la propietat de l'habitatge —afavorida per la política fiscal— i, en darrer terme, per la feble presència històrica de l'Estat com a regulador mitjançant l'habitatge públic i social. En aquest context, l'endeutament familiar per la compra de l'habitatge va créixer en grans proporcions. De la mateixa manera, l'esclat de la bombolla immobiliària l'any 2008 també tingué greus efectes sobre les economies familiars, tant pel que fa a la destrucció massiva d'ocupació com pel nivell de deute hipotecari adquirit. Aquests efectes esdevingueren, pel propi curs vital i el cicle familiar, encara més acusats per les famílies amb infants, dependents majoritàriament de les rendes del treball i que, alhora, accediren al mercat de l'habitatge en bona mesura durant el procés alcista.

Els mercats de l'habitatge a la ciutat central, immersos i sotmesos en més gran mesura a les dinàmiques de l'economia global, presenten en l'actualitat característiques i problemàtiques específiques. D'una banda, el parc d'habitatges a Barcelona té limitacions territorials per al creixement. En paral·lel, els preus tant de propietat com de lloguer estan sotmesos a molta pressió. La tendència alcista dels preus, especialment en algunes àrees de la ciutat, aboquen la propietat en quelcom inaccessible en un context de restriccions salarials i accés limitat al crèdit. L'habitatge en propietat només constitueix una possibilitat pels estrats socials més elevats o circumscrit a llocs perifèrics de la ciutat. Per altra banda, el lloguer ha constituït històricament una via d'accés a l'habitatge més factible en termes socioeconòmics. No obstant, actualment aquesta opció no està compensada degut a l'important increment dels preus, només en descens durant el període de crisi (gràfic 4.1). L'escassa oferta d'habitatge en règim de lloguer a la primera corona metropolitana tampoc ajuda a reduir la pressió sobre Barcelona.

Gràfic 4.1. Evolució del preu mitjà de lloguer (€/mes). Barcelona, àrea metropolitana i Catalunya, 2000-2016

Font: Donat, C. (Coord.) (2014). *Observatori Metropolità de l'Habitatge*. Informe semestral, núm. 9 i *Sistema d'Indicadors Metropolitans de Barcelona* (IERMB i AMB).

No menys important, esdevé la pèrdua de parc de lloguer residencial a favor del lloguer turístic impel·lida pel propi èxit i atractiu de la ciutat, així com l'acapament empresarial, però també particular, d'habitatges per llogar com objectes d'inversió especulativa. En conjunció, el procés de gentrificació atrau classes altes i mitjanes que s'instal·len i ocupen zones centrals de la ciutat, però progressivament es va estenent a altres àrees en funció dels seus perfils i necessitats. Per exemple, en el cas concret de les famílies amb infants, diferents estudis han mostrat que un nombre considerable de famílies de classe mitjana segueixen ocupant llocs centrals metropolitans quan tenen fills/es per tres motius principals: la inversió prèvia en xarxes socials localitzades; la identitat distintiva que els proporciona la ciutat; i un context de temps i espai que permet, a les mares particularment, gestionar la conciliació de la vida familiar i laboral (Karsten 2007; Boterman 2012; Hochstenbach i Boterman, en premsa). En aquest sentit, les dones d'educació superior en famílies de dobles ingressos constitueixen un dels principals agents dels processos de gentrificació actual (Butler i Hamnett, 1994; Hochstenbach i Boterman, en premsa).

Finalment, cal destacar l'alta proporció de lloguer del sector privat i pràcticament la inexistència de lloguer social malgrat els intents recents impulsats des de

l'Administració local per abordar-ho conjuntament amb altres iniciatives (impuls de la construcció d'habitatge social, foment de formes alternatives d'accés a l'habitatge, control de pisos turístics il·legals, etc.). Tot plegat, dibuixa un escenari complex en el que els drets a l'habitatge i a la ciutat es veuen compromesos amb importants repercussions també sobre el benestar material de les llars.

L'objectiu d'aquesta secció és abordar la relació entre la situació residencial i la situació econòmica de les llars amb infants menors de 18 anys, atenent principalment a tres aspectes bàsics: el règim de tinença, les despeses de les llars en habitatge i la incidència d'aquestes despeses sobre la situació econòmica familiar.

4.1. El règim de tinença de l'habitatge principal

Malgrat que la propietat constitueix la forma majoritària d'accés a l'habitatge per a la població, el pes del lloguer confereix a la ciutat una naturalesa pròpia. Pràcticament, 3 de cada 10 residents a la ciutat viuen en habitatges en règim de lloguer davant l'11,5% de la primera corona metropolitana o del 23,2% de la resta de Catalunya (taula 4.2). La proporció de propietaris "reals" ascendeix pràcticament a la meitat a tots els territoris, mentre que els propietaris "potencials" són inferiors a Barcelona¹⁹. Així, l'accés a l'habitatge mitjançant l'endeutament hipotecari, molt correlacionat amb l'edat i el curs vital, però també amb els preus de compra, és la via d'accés a l'habitatge pel 21,2% de la població barcelonina i pel 36,1% dels residents a la primera corona metropolitana.

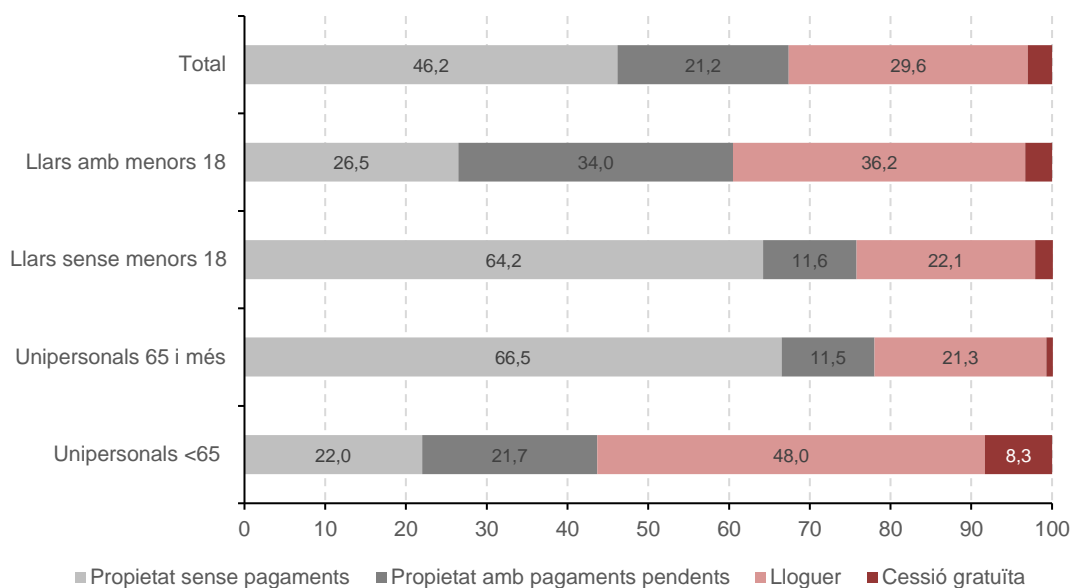
El pes del lloguer, pràcticament en la seva totalitat procedent del sector lliure, encara pren més rellevància per a les famílies amb infants de la ciutat, constituint la forma d'accés a l'habitatge pel 36,2% de la població que viu a llars amb infants menors de 18 anys i representant en termes poblacionals la meitat de la població que viu de lloguer a la ciutat (gràfic 4.3). Paral·lelament, 6 de cada 10 d'aquests individus viu en habitatges de propietat, dels quals una mica més de la meitat romanen pendents de pagament.

¹⁹ Fent servir la terminologia que utilitzen Leal i Cortés (2005) i Antón *et al.* (2007), s'entén per *propietaris reals* aquells propietaris que no tenen pagaments pendents, mentre que els *propietaris potencials* són els que encara han de fer front a aquests pagaments per obtenir a la fi la propietat real del seu habitatge.

Taula 4.2. Règim de tinença de l'habitatge principal (% total població). Barcelona, resta àrea metropolitana de Barcelona i resta de Catalunya, 2016

	Barcelona	Resta àrea metropolitana de Barcelona	Resta Catalunya
Propietat sense pagaments	46,2	49,0	42,4
Propietat amb pagaments pendents	21,2	36,1	29,4
Lloguer	29,6	11,5	23,2
Cessió gratuïta	3,0	3,3	4,9

Font: INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

Gràfic 4.3. Règim de tinença segons tipus de llars (% total població). Barcelona, 2016

Font: INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

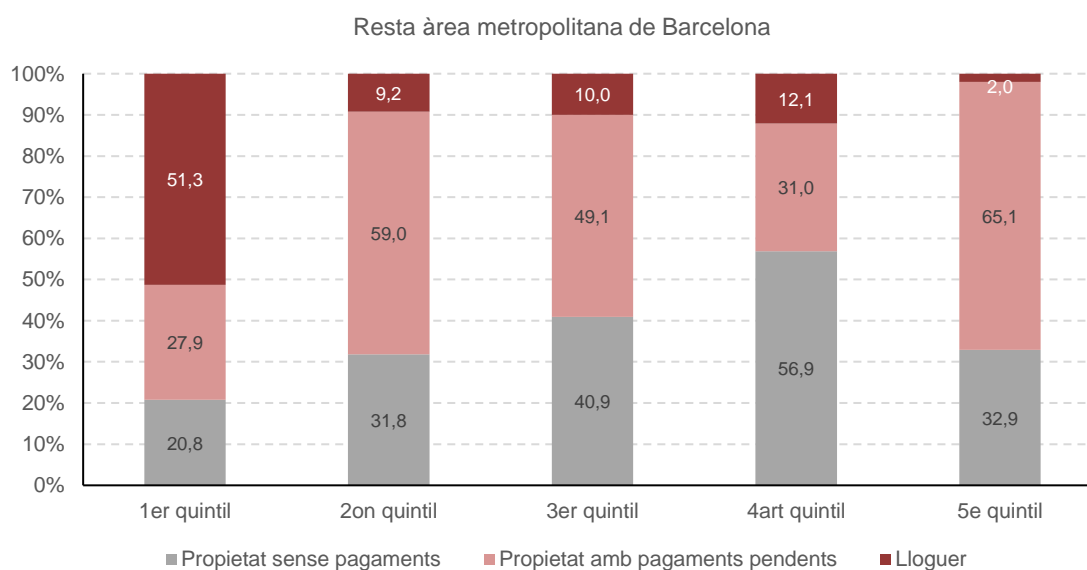
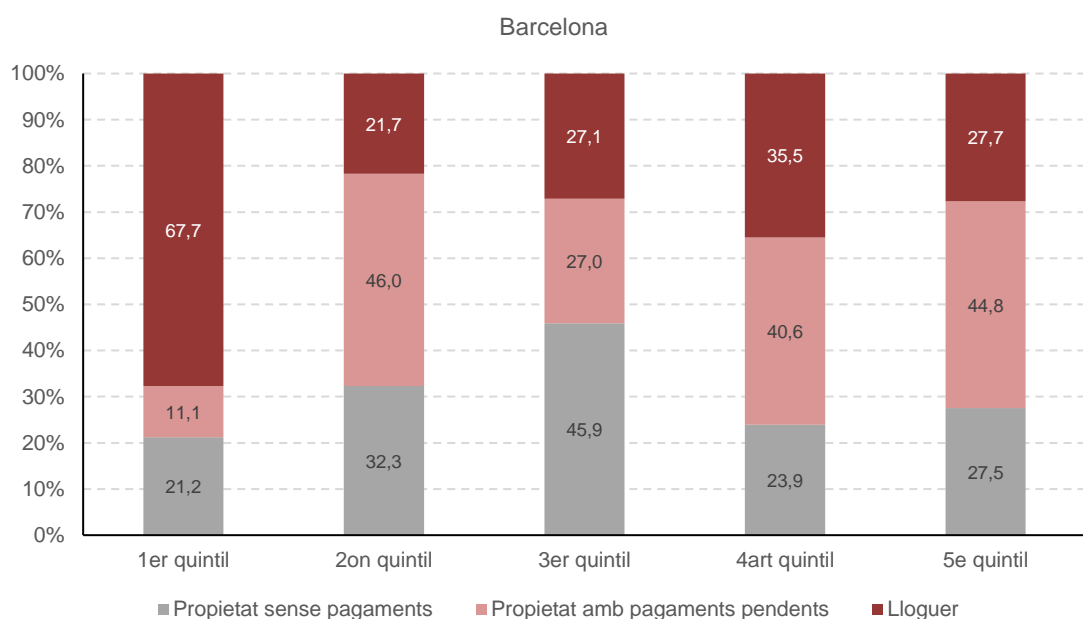
En aquest sentit, les diferències respecte la primera corona metropolitana són especialment acusades. La presència del lloguer es redueix pràcticament a la meitat en paral·lel a l'eixamplament de la propietat, sobretot mitjançant l'endeutament (taula 4.4). El contrast, però, no es limita només al pes percentual, sinó també a la composició econòmica. Això és, el lloguer esdevé la forma majoritària d'accés a l'habitatge de la població que viu a llars amb infants dels estrats inferiors de renda a ambdós territoris. No obstant, a la ciutat central és molt més transversal a la condició econòmica: la ràtio de llogaters entre el primer i el darrer quintil de renda és de 2,4, mentre que a la resta del territori metropolità ascendeix a 25,7. La propietat també té un component de classe, però en aquest cas de sentit contrari i no tan intens: la ràtio per la propietat sense pagaments pendents és de 0,77 (Barcelona) i 0,63 (resta àrea metropolitana de Barcelona) i la hipoteca de 0,25 (Barcelona) i 0,43 (resta àrea metropolitana de Barcelona).

Taula 4.4. Règim de tinença de l'habitatge principal (% població que viu a llars amb menors de 18 anys). Barcelona, resta àrea metropolitana de Barcelona, resta Catalunya, 2016

	Barcelona	Resta àrea metropolitana de Barcelona	Resta Catalunya
Propietat sense pagaments	26,5	31,8	22,4
Propietat amb pagaments pendents	34,0	46,5	38,1
Lloguer	36,2	16,9	33,6
Cessió gratuïta	3,3	4,7	5,7

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

Gràfic 4.5. Règim de tinença segons quintils de renda (% població que viu a llars amb menors de 18 anys). Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

4.2. Les despeses de l'habitatge i el seu impacte en la renda familiar

El règim de tinença té una traducció directa en el cost de l'habitatge per les diferents despeses a les quals s'han de fer front en funció de les diferents formes de tinença, però també per les característiques socioeconòmiques de la població que pot accedir d'una manera o d'una altra a l'habitatge.

L'any 2016, la despesa d'habitatge mensual mitjana i mediana de la població que viu en llars amb infants a Barcelona és la més elevada de la ciutat (taula 4.6). No obstant, la proporció que signifiquen aquestes despeses respecte els ingressos familiars és pràcticament la mateixa si es compara amb la població que viu a llars sense infants, ja que, com s'ha vist anteriorment, la renda disponible de les llars amb infants també és més elevada (taula 1.6).

Taula 4.6. Despesa d'habitatge mensual (mitjana i mediana) i proporció (mitjana) sobre la renda segons tipus de llars. Barcelona, 2016

	Despesa mensual mitjana (€)	Despesa mensual mediana (€)	Proporció mitjana de despesa de l'habitatge sobre la renda (%)
Unipersonals	421,5	245,6	37,4
Llars sense menors de 18 anys	384,3	263,6	16,6
Llars amb menors de 18 anys	568,2	495,3	17,4
Total	461,4	312,2	19,9

Font: INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

Dins el col·lectiu de les famílies amb menors, les despeses més elevades corresponen al règim de lloguer, elevant-se fins els 922 euros mensuals de mitjana i consumint un terç de la renda disponible d'aquestes llars de mitjana (taula 4.7). Pels propietaris de l'habitatge, les despeses fixes són sens dubte inferiors en el cas d'estar totalment pagat i en el cas de tenir associada una hipoteca les despeses ascendeixen fins assolir l'11,5% dels ingressos familiars. No obstant, amb els indicadors estandarditzats s'infraestima el esforç econòmic de la població amb habitatge en propietat amb pagaments pendents, ja que només es considera en el càlcul el cost dels interessos i no el de l'amortització que es considera inversió. No obstant, si es considera la despesa real (incloent l'import de l'amortització) es pot observar la despesa mitjana i mediana mensual

dels propietaris amb pagaments pendents supera als llogaters, tot i que la proporció de renda destinada queda per sota (24,9%)²⁰. Això s'explica perquè els propietaris potencials estan més representats entre la població que pertany al quart i cinquè quintil de renda (el 60% d'aquest règim de tinença es concentra en els dos quintils superiors de renda). Al final, el cost del que seria només les quotes mensuals d'hipoteca i el lloguer, pràcticament estan al mateix nivell a la ciutat de Barcelona, però l'impacte que tenen en les rendes familiars és inferior en el cas de les hipoteques, ja que presumiblement el nivell d'ingressos és superior entre els propietaris potencials que entre els llogaters.

Taula 4.7. Despesa mitjana i mediana i proporció renda segons règim de tinença (població en llars amb menors de 18 anys). Barcelona, 2016

	Despesa mensual mitjana (€)	Despesa mensual mediana (€)	Proporció mitjana de despesa de l'habitatge sobre la renda (%)
Propietat sense pagaments pendents	278,0	237,4	7,4
Propietat amb pagaments pendents	458,0	429,6	11,5
Propietat amb pagaments pendents (estimació amb amortització)	979,1	944,5	24,9
Lloguer	922,0	883,0	31,6

Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

La incidència de l'habitatge sobre les economies familiars es pot mesurar també en termes de sobrecàrrega de despeses, quantificades com el fet de destinar més del 40% dels ingressos familiars a fer front a les diferents despeses relacionades amb l'habitatge (allotjament i serveis). L'any 2016, un 8,2% de la població que viu en llars amb infants a Barcelona pateix aquesta situació. Una part molt important d'aquesta població forma part del primer quintil de renda. Cal dir, però, que aquesta problemàtica afecta sobretot a les llars unipersonals de la ciutat, especialment a les formades per població de 65 i més anys.

²⁰ S'ha realitzat una estimació perquè no es disposa de l'import per separat d'amortitzacions i interessos de la quota mensual de l'hipoteca. L'estimació es basa en les despeses d'habitatge dels propietaris sense pagaments més la quota íntegra de l'hipoteca dels propietaris potencials.

Taula 4.8. Taxa de sobrecàrrega de les despeses d'habitatge segons tipus de llars. Barcelona, 2016

	Taxa de sobrecàrrega de despeses de l'habitatge (%)
Unipersonals <65 anys	47,2
Unipersonals + 65 anys	19,3
Llars sense menors de 18 anys	11,5
Llars amb menors de 18 anys	8,2
Total	13,5

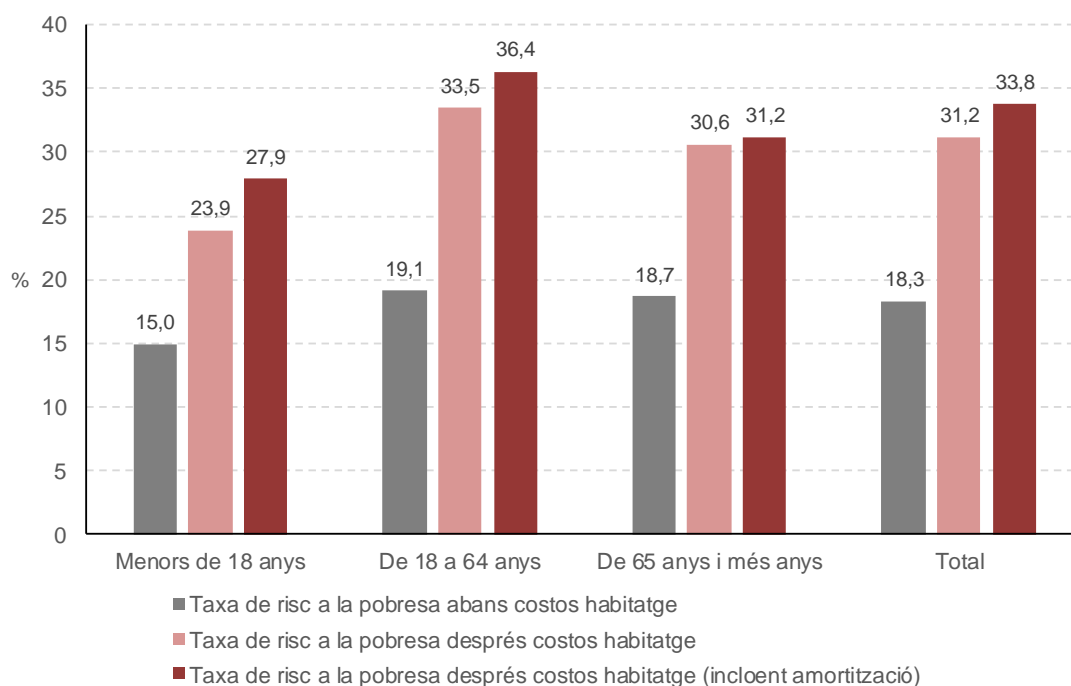
Font: INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

Com s'ha vist, les despeses mensuals fixes destinades a l'habitatge signifiquen una part important de les despeses de les llars i acaben repercutint en la seva situació econòmica global, condicionant la renda disponible final per fer front a altres despeses i necessitats bàsiques. En conseqüència, la vulnerabilitat econòmica d'algunes llars pot agreujar-se si es té en compte el cost de l'habitatge. Per aprofundir en aquesta qüestió s'ha calculat la taxa de risc de pobresa abans i després dels costos associats a l'habitatge. En aquest últim cas també s'ha calculat incloent-hi l'amortització en el cas de la població que viu a llars que són propietàries potencials. Aquesta aproximació està basada en la idea de pobresa induïda pels costos de l'habitatge proposada al Regne Unit per diferents investigadors (Stephens *et al.*, 2010; Tunstall *et al.* 2013).

La inclusió dels costos de l'habitatge en el càlcul de la taxa de risc de pobresa mostra un increment de la vulnerabilitat econòmica de la població²¹ (gràfic 4.9). Fent aquesta simulació, l'any 2016 la taxa de risc de pobresa de la població menor de 18 anys augmentaria substancialment fins el 23,9% i si es considera la part d'amortització com a despesa en els casos de les hipoteques, el percentatge s'elevaria fins al 27,9%. Tanmateix, sembla que aquest increment no respon a un fet diferencial d'aquesta població, sinó que es dona igualment per la resta de grups d'edat. Si més no, els resultats corroboren l'enorme impacte que té l'habitatge sobre les economies familiars a Barcelona, on la taxa de risc de pobresa es dobla pràcticament en relació amb l'existent abans de contemplar els costos de l'habitatge.

²¹ Aquesta inclusió es realitza restant a la renda familiar el cost de l'habitatge.

Gràfic 4.9. Taxes de risc a la pobresa abans i després dels costos de l'habitatge. Barcelona, 2016.

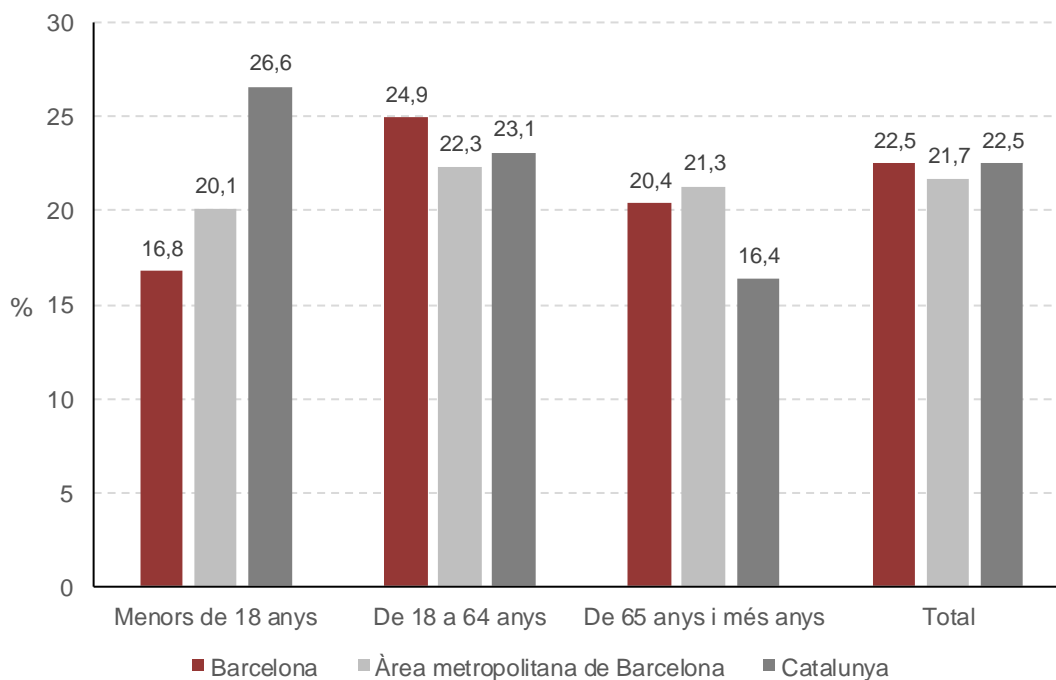
Font: INE i Idescat, Encuesta de condiciones de vida, 2016.

5. La perspectiva multidimensional de la pobresa en el cas dels infants

La taxa de risc de pobresa o exclusió social (AROPE) és un indicador multidimensional que integra en una sola mesura la pobresa econòmica, la privació material i la intensitat de treball a la llar. Es considera que una persona està en risc de pobresa o exclusió quan a la llar a la que hi viu es troba o bé en situació de risc de pobresa, o bé en situació de privació material severa, o bé en llars amb intensitat de treball molt baixa.

L'any 2016 el 16,1% dels menors de 18 anys del municipi de Barcelona es troba en risc de pobresa o exclusió social (aproximadament 43.000 infants). Com es pot observar al gràfic 5.1, la taxa és inferior en termes percentuals a la de la resta de la població de la ciutat i també respecte als menors del conjunt de la metròpoli i de Catalunya. De fet, és precisament entre els infants que les diferències territorials s'accentuen (20,1% per l'àrea metropolitana i 26,6% per Catalunya).

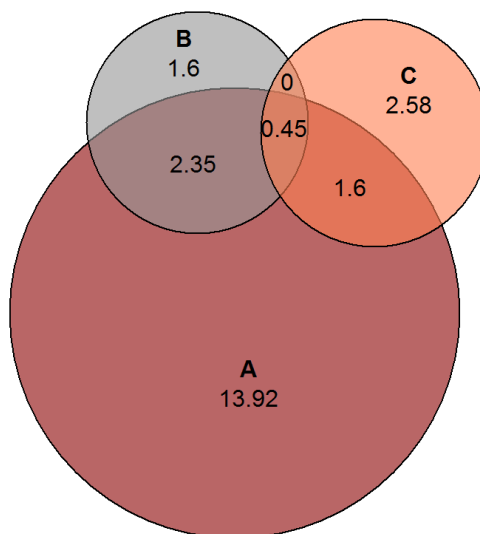
Gràfic 5.1. Taxes de risc de pobresa o exclusió social (AROPE). Barcelona, àrea metropolitana de Barcelona i Catalunya, 2016.

Font: INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

Finalment, el càlcul de les interseccions entre els 3 indicadors que formen part de la taxa AROPE ofereix una perspectiva més completa i exhaustiva d'aquesta mirada multidimensional de la pobresa (gràfic 5.2). Així, es pot observar el 4,4% de la població menor de 18 anys de Barcelona són els que presenten una situació social més vulnerable, patint almenys dues de les 3 problemàtiques que es consideren rellevants per determinar la situació de risc d'exclusió social. Un 2,4% pateix alhora risc de pobresa monetària i privació material severa, un 1,6 pateix alhora risc de pobresa monetària i baixa intensitat de la llar i un 0,5% les tres problemàtiques simultàniament.

Gràfic 5.2. Taxa de risc a la pobresa o exclusió social (AROPE), interseccions entre subpoblacions (% població en llars amb menors de 18 anys). Barcelona, 2016.

A = Pobresa
B = Privació material severa
C = Baixa intensitat de treball a la llar

Font: INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

6. Conclusions

La recuperació econòmica, algunes mesures de protecció social i els canvis en la composició social dels residents al municipi de Barcelona són els principals elements que explicarien la reducció significativa que s'ha produït de la pobresa infantil i de la seva intensitat en el trànsit del context de crisi i l'escenari post-crisi.

Tanmateix, l'any 2016, el 16,8% de la població menor de 18 anys es troba en situació de pobresa o exclusió social a la capital catalana. Es tracta d'aproximadament 43.000 infants sobre els quals la recuperació econòmica i/o la protecció social no els arriba o no els arriba el suficient com per revertir la seva situació de vulnerabilitat social. Darrera d'aquesta situació de risc social dels infants s'hi troben diferents factors: a) la nul·la o baixa intensitat de treball a la seva llar o el fet de viure a llars amb un únic sustentador —en aquest sentit, s'ha vist com la relació amb l'activitat de les mares esdevé clau per la definició de la situació socioeconòmica dels infants, un aspecte que presenta alhora una elevada correlació amb la classe social—; b) la insuficiència de l'Estat del benestar, hereu de lògiques contributives i amb un clar biaix de protecció cap a la tercera edat; c) i un sistema d'accés a l'habitatge mediat per la classe econòmica de pertinença i al que es destina una elevada proporció dels ingressos familiars disponibles.

Des del punt de vista de les polítiques públiques, cal destacar sobretot que la protecció social que reben les famílies amb infants és molt escassa i ineficaç. Espanya és un dels pocs països d'Europa on no existeix una prestació universal per fill/a a càrrec, quan existeixen nombroses experiències arreu del continent on el recolzament econòmic a les famílies s'articula també amb polítiques condicionades a la renda (focalitzades en les famílies més pobres), tot a través de deduccions o de desgravacions fiscals (Fernández *et al.*, 2015). Tanmateix, la capacitat redistributiva de l'Estat del benestar no s'esgota mitjançant prestacions. En aquest sentit, no es pot menystenir l'aposta governamental de reduir la desigualtat mitjançant el foment de l'ocupació principalment femenina, influïnt *de facto* sobre la distribució primària de les rendes del treball. Es tracta, al mateix temps, de polítiques que van acompanyades de serveis d'atenció a la infància com és el cas danès, on s'aposta clarament per una elevada proporció de la despesa social en forma de serveis (Esping-Andersen, 2016). És clar que per a que aquests serveis siguin efectius han de ser accessibles, assequibles i de qualitat i també capaços de garantir l'accés als que més ho necessiten. En aquesta línia és on hi ha més marge per les polítiques municipals.

7. Bibliografia

- Amato, P. R., Booth, A., McHale, S. M. i van Hook, J. (2015). *Families in an Era of Increasing Inequality. Diverging destinities*. Londres: Springer.
- Antón, F., Barroso, A., Lidón, E., Rodríguez, E. i Soto, O. (2007). *Vivienda y opinión pública en España*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.
- Ayala, L. (2016). *La Desigualdad en España: Fuentes, Tendencias y Comparaciones Internacionales. Estudios sobre la Economía Española*. Madrid: FEDEA.
- Ayala, L. (2017). "La desigualdad en España: un problema de gran magnitud". *Revista de Libros*, pp. 1–7.
- Ayllón, S. (2017). "Growing up in Poverty: Children and the Great Recession in Spain". A Cantillon, B., Chzhen, Y., Handa, S. i Nolan, B. (Ed.) *Children of Austerity: Impact of the Great Recession on child poverty in rich countries*. New York: United Nations Children's Fund and Oxford University Press.
- Blasco, J. i Todeschini, F. (2017). *Avaluació del fons extraordinari per ajuts d'urgència social de l'Ajuntament de Barcelona*. Barcelona: Institut Català d'Avaluació de Polítiques Públiques.
- Boterman, W. R. (2012). "Residential mobility of urban middle classes in the field of parenthood". *Environment and Planning A*, 44(10), pp. 2.397–2.412.
- Comisión Europea (2013). *Invertir en la infancia: romper el ciclo de las desventajas*. Recomendación de la Comisión (2013/112/UE).
- Esping-Andersen, G. (2016). *Families in the 21st Century*. HKCER Letters. Germany: SNS Förlag.
- Fernández, G. (Coord.), Aguilar, M., Arriba, A., Ayala, L. i Zalakain, J. (2015). *Hacia un sistema más inclusivo de garantía de rentas en España: diferentes alternativas de desarrollo*. Madrid: Fundación FOESSA.
- Flaquer, L., Almeda, E. i Navarro-Varas, L. (2006). *Monoparentalitat i infància*. Barcelona: Fundació "La Caixa".
- Fundación FOESSA (2013). *La vivienda en España en el siglo XXI*. Madrid: Cáritas Española Editores.
- Guillén, A. M. i Rodríguez, G. (2015). "Evolución del Estado de bienestar en España". A C. Torres (Ed.), *España situación social* (pp. 1.019–1.030). Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.
- Hochstenbach, C. i Boterman, W. R. (en premsa). "Age, life course and generations in gentrification processes". A L. Lees i M. Phillips (Eds.), *Handbook of Gentrification Studies*. Londres: Edward Elgar Publishing.
- Hook, J. L. (2015). "Incorporating "class" into work-family arrangements: Insights from and for Three Worlds". *Journal of European Social Policy*, 25(1), pp. 14–31.
- Karsten, L. (2007). "Housing as a Way of Life: Towards an Understanding of Middle-Class Families Preference for an Urban Residential Location". *Housing Studies*, 22(1), pp. 83–98.

- Leal, J. (2002). “Segregación social y mercados de vivienda en las grandes ciudades”. *Revista Española de Sociología*, 2, pp. 59–75.
- Leal, J., i Cortés, L. (2005). *Características del parque de viviendas de la Comunidad de Madrid*. Madrid: Comunidad de Madrid, Consejería de Economía e Innovación Tecnológica.
- López-Gay, A. (2016). “Atracción de talento y polarización socioeconómica en Barcelona”. *Perspectivas demogràfiques*, 3, pp. 1–4.
- Marí-Klose, P., i Marí-Klose, M. (2012). *Crisi i pobresa infantil a Catalunya*. Barcelona: Unicef.
- Navarro-Varas, L, Porcel, S. i Cruz, Irene (en premsa). “S’estan revertint la pobresa i la desigualtat amb la sortida de la crisi?” A F. Miguélez (Eds.) *Anuari Societat Catalana 2017*. Barcelona: Societat Catalana de Sociologia, Institut d’Estudis Catalans.
- Porcel, S. (2016). *Dinàmicas de estructuración socioresidencial en la Barcelona metropolitana postindustrial: ¿hacia una ciudad dual o cuarteada?*. Tesis doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona.
- Porcel, S., Navarro-Varas, L. i Sánchez, A. (2013). *Pobresa infantil a la ciutat de Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Rose, D. i Harrison, E. (Eds.) (2010). *Social class in Europe : an introduction to the European Socio-economic Classification*. Londres: Routledge.
- Sánchez-Mira, N. (2016). *La división social y sexual del trabajo en transformación. Un análisis de clase en un contexto de crisis*. Tesis doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona.
- Sarasa, S., Navarro-Varas, L. i Porcel, S. (2016). “Clase social y privación material entre los inmigrantes de países pobres en Cataluña”. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 156, pp. 117–139.
- Síndic de Greuges de Catalunya. (2012). *Informe sobre la pobresa infantil a Catalunya*. Barcelona: Síndic de Greuges de Catalunya.
- Stephens, M., Fitzpatrick, S. i Wallace, A. (2010). *Study on Housing Exclusion: Welfare Policies, Housing Provision and Labour Markets: Country Report for the United Kingdom*. Brussels: European Commission.
- Tunstall, R., Bevan, M., Bradshaw, J., Croucher, K. Duffy, S., Hunter, C., Anwen, J., Rugg, J., Wallace, A. i Wilcox, S. (2013). *The Links between Housing and Poverty: An Evidence Review*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- UNICEF (2014). *La infancia en España 2014. El valor social de los niños: hacia un Pacto de Estado por la Infancia*. Madrid: UNICEF.

8. Annex metodològic

L'Enquesta de condicions de vida (ECV) és una operació estadística oficial que té per objectiu obtenir informació anual sobre la renda i les condicions de vida de les llars, la composició de la pobresa i l'exclusió social. L'ECV s'emmarca dins les *Estadístiques de la Unió Europea sobre la renda i condicions de vida* (EU-SILC) i els seus resultats són comparables a escala nacional i europea.

L'Institut d'Estadística de Catalunya i l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona col·laboren, juntament amb l'Institut Nacional d'Estadística, en una ampliació de la mostra de l'ECV per als àmbits metropolità i català. L'operació compta també amb el suport del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, l'Àrea Metropolitana de Barcelona i l'Ajuntament de Barcelona. Aquesta operació estadística ha passat a substituir l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, que, des de l'any 1985 i amb una periodicitat quinquennal, havia estat la font de dades de referència en matèria de condicions de vida a l'àmbit metropolità de Barcelona.

Aquest nou escenari estadístic comporta per l'àmbit metropolità de Barcelona una sèrie de millores respecte l'anterior. Per una banda, la disponibilitat de dades harmonitzades a nivell europeu i, per altra banda, la disponibilitat anual d'informació sobre renda familiar i sobre les condicions socioeconòmiques de les llars. Tanmateix, aquesta reconfiguració del sistema estadístic metropolità comporta també una ruptura en la sèrie històrica de dades disponibles, la qual afecta a algunes variables, entre elles la variable renda (en termes rang).

En la mesura que al llarg de l'estudi s'ha fet ús de diferents indicadors harmonitzats a nivell europeu en relació a la pobresa i l'exclusió social, s'ha considerat necessari explicitar tot un seguit de definicions per facilitar-ne la lectura i la comprensió.

Renda disponible de la llar: Són els ingressos nets rebuts durant l'any 2015 pels membres de la llar. Formen part de la renda els ingressos per treball per compte d'altri, els guanys o pèrdues del treball per compte propi, les prestacions socials, les rendes del capital i de la propietat, els ingressos de plans de pensions privats, les transferències rebudes i pagades entre llars, els ingressos rebuts pels menors, i el resultat de la declaració de l'IRPF. No s'inclouen les components no monetàries, llevat del cotxe d'empresa.

Renda disponible per unitat de consum i per persona: La renda per unitat de consum es calcula per tenir en compte economies d'escala a les llars. S'obté dividint la renda total de la llar entre el nombre d'unitats de consum. Les unitats de consum es calculen utilitzant l'escala de l'OCDE modificada, que concedeix un pes de 1 al primer adult, un pes de 0,5 a la resta d'adults i un pes de 0,3 als menors de 14 anys. Una vegada calculada la renda per unitat de consum de la llar s'adjudica aquest valor a cadascun dels seus membres. La renda per unitat de consum de les persones (o ingressos equivalents de la persona) s'utilitza en el càlcul de mesures de risc de pobresa.

La renda neta per persona de la llar, en canvi, es calcula dividint la renda de la llar pel nombre de membres.

Despeses totals de l'habitatge: Inclouen el lloguer (en cas que l'habitatge estigui llogat), els interessos de l'hipoteca (en cas que l'habitatge sigui de propietat amb pagaments pendents) i d'altres despeses associades al manteniment de l'habitatge (comunitat, aigua, electricitat, gas, assegurança del continent, algunes taxes i impostos municipals).

Taxa de risc a la pobresa: El llindar de pobresa es calcula a partir de la distribució dels ingressos per unitat de consum. Aquest llindar es fixa en el 60% de la mediana dels ingressos per unitat de consum de les persones. La taxa de risc de pobresa és el percentatge de persones que se situen per sota del llindar de pobresa.

En els resultats que es presenten s'ha utilitzat el llindar de l'àrea metropolitana de Barcelona quan la població a la que fa referència és la de la ciutat de Barcelona o la del conjunt de la metròpoli i el llindar de Catalunya quan fa referència a la població de Catalunya.

Taxa de privació material: La taxa de privació material es defineix com el percentatge de població que presenta una mancança forçada d'almenys 3 dels 9 ítems que conformen la privació material.

Els 9 ítems que es consideren són: 1) Pagar sense endarreriments rebuts de l'habitatge o de compres ajornades; 2) Capacitat per anar de vacances almenys una setmana a l'any; 3) Capacitat per realitzar un àpat de carn, pollastre o peix (o l'equivalent vegetarià) almenys cada dos dies; 4) Capacitat per afrontar despeses imprevistes (la quantitat fixada correspon amb el llindar de pobresa mensual de l'any anterior); 5) Poder mantenir l'habitatge a una temperatura adient 6) Poder permetre's un telèfon (incloent telèfon

mòbil); 7) Poder permetre's una TV en color; 8) Poder permetre's una rentadora i 9) Poder permetre's un cotxe.

Taxa de privació material severa: La taxa de privació material severa es defineix com el percentatge de població que presenta una mancança forçada d'almenys 4 dels 9 ítems que conformen la privació material.

Intensitat de la privació material: es defineix com la mitjana del nombre d'ítems de privació material de la població materialment privada (3 o més ítems).

Llars amb intensitat de treball molt baixa: La intensitat de treball a la llar es calcula dividint la suma total de mesos treballats pels membres en edat activa de la llar per la suma total dels mesos en què aquests membres de la llar poden treballar durant l'any 2010. Les persones en edat activa són definides com els individus d'entre 18 a 59 anys que no són nens dependents²². La intensitat de treball es mesura en valors que van del 0 a l'1 i es considera molt baixa quan se situa en valors iguals o inferiors a 0,20. La taxa de població que viu a llars amb intensitat de treball molt baixa es calcula sobre la població de 0 a 59 anys.

Taxa de risc de pobresa o exclusió social (AROPE): Aquest indicador recull la proporció de població que es troba o bé en situació de risc a la pobresa, o bé en situació de privació material severa, o bé que viu en llars amb intensitat de treball molt baixa.

²² Nens dependents són els individus de 0 a 15 anys o els de 16 a 24 anys si són inactius i viuen almenys amb un progenitor o tutor.